

UDK 94(497.5 Šibenik)“15“

Primljeno: 30. 8. 2013.

Prihvaćeno: 2. 6. 2014.

Izvorni znanstveni rad

Doseljavanje Morlaka u opustjela sela šibenske Zagore u 16. stoljeću

Kristijan Juran

Odjel za povijest

Sveučilišta u Zadru

Ruđera Boškovića 5

23000 Zadar

Republika Hrvatska

E-adresa: kjuran@unizd.hr

U radu se donose nove vijesti o doseljavanju Morlaka, osmanskih podanika, na područje šibenske Zagore potkraj dvadesetih i početkom tridesetih godina 16. stoljeća. Utvrđuje se porijeklo i prostorni razmještaj pojedinih morlačkih skupina (katuna), a posebna se pozornost posvećuje zakupničkim ugovorima koje su njihovi glavari sklopili s vlasnicima sela i pašnjaka – šibenskim zemljoposjednicima. Predlažu se i nova rješenja za ubikaciju nekih naselja koja su navedena u osmanskome poreznom popisu iz 1550. godine kao i u šibenskim ispravama toga doba.

Ključne riječi: Morlaci, Šibenik, Zagora, 16. stoljeće

O Morlacima (Vlasima) općenito i njihovoj ulozi u hrvatskoj povijesti postoje brojni radovi. Jednako su brojna još uvijek otvorena pitanja koja s njima stoje u izravnoj ili posrednoj vezi i koja ih stoga čine vrlo popularnom temom u suvremenoj hrvatskoj historiografiji.¹ O okolnostima, pak, doseljavanja Morlaka na prostor šibenske Zagore u 16. stoljeću, nakon što su starosjedioci uslijed osmanskih provala stradali ili emigrirali, nema suštinskih nepoznanica, ali još uvijek postoje određene nedorečenosti i praznine koje zahtijevaju dodatno konzultiranje arhivskih vrela. Na ovome

¹ Upućujem na recentne sinteze u kojima se može naći obilje korisne literature: Zef Mirdita, *Vlasi u historiografiji*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2004; Marko Šarić, *Vlasi na tromedi: suživot u sukobima u graničnim društvima i kulturama Morlakije (16.-17. st.)*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010.

mjestu kanim ispuniti dio tih praznina, no ne mislim se posebno osvrtnati na rezultate i tematsku usmjerenost dosadašnjih istraživanja. Bit će dovoljno iznijeti povijesni kontekst i posložiti slijed događaja prema mjerodavnim izvorima i literaturi jer ovaj prilog nije zamišljen kao zaokružena komparativna studija (što trenutno izmiče mojoj kompetenciji) nego, prije svega, kao platforma za objavu svježih arhivskih podataka do kojih sam došao proučavajući neke druge, bitno različite, probleme šibenske povijesti.²

Povijesni okvir

Najraniji upad osmanske vojske na područje šibenskoga distrikta zabilježen je 1414. godine.³ Neposredna se opasnost od Osmanlija u dalmatinskim gradovima, pa tako i u Šibeniku, počela osjećati nakon osvajanja Bosne (1463.). S dramatičnim osmanskim prodorom u neposredno šibensko zaleđe 1468. godine, kada su stanovnici stradalih sela privremeno izbjegli u sigurnija mjesta, dok su neki od njih i trajno odselili, započeli su nepovratni demografski i migracijski procesi koji su za Mletačko-osmanskoga rata 1499.-1502. doveli do konačnoga napuštanja naselja u Zagori. U tome su

² Dosadašnji osvrti na problem morlačke kolonizacije šibenskoga zaleđa u 16. stoljeću mogu se naći u: Krsto Stošić, *Povijest Šibenika*, rukopis u Muzeju grada Šibenika, poglavlje II/6; Jelka Perić, „Šibenik u mletačko-turskim ratovima”, *Magazin sjeverne Dalmacije* 2 (1935): 58-70; Grga Novak, „Morlaci (Vlasi) gledani s mletačke strane”, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 45 (1971): 579-603; Seid M. Traljić, „Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI. i XVII. stoljeću”, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 20 (1973): 447-458; Seid M. Traljić, „Husrevbegov boravak i rad u Dalmaciji”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu* V-VI (1978): 7-21; Bogumil Hrabak, „Vlaška i uskočka kretanja u severnoj Dalmaciji XVI. stoleća“ u: *Benkovački kraj kroz vjekove*, sv. 2. Benkovac, 1988, 107-258; Bogumil Hrabak, „Naseljavanje hercegovačkih i bosanskih Vlaha u Dalmatinsku zagoru u XIV, XV i XVI veku“, u: *Migracije i Bosna i Hercegovina*. Sarajevo: Institut za istoriju, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, 1990, 67-87; Slavo Grubišić, *Šibenik kroz stoljeća*. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1974, 66-67; Grga Novak, „Šibenik u razdoblju mletačke vladavine 1412.-1797. godine“ u: *Šibenik - spomen zbornik o 900. obljetnici*. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1976, 158 i dalje; Josip Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*. Zagreb: Školska knjiga, 1995, 20; Krešimir Kužić, *Povijest Dalmatinske zagore*. Split: Književni krug, 1997, 89-97; Snježana Buzov, „Vlaška sela, pašnjaci i čifluci: krajolik osmanlijskog prigraničja u šesnaestom i sedamnaestom stoljeću“ u: *Triplex Confinium (1500-1800): ekohistorija*. Split / Zagreb: Književni krug Split, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Biblioteka Knjiga Mediterana, 2003, 227-242; Krešimir Kužić, „Povijest župa Konjevrate i Mirlović Zagora u razdoblju 1463.-1718.“ u: *Konjevrate i Mirlović Zagora – župe Šibenske biskupije*, Zbornik radova znanstvenog skupa Sela šibenskog zaleđa župa Konjevrate i Mirlović Zagora u prošlosti, Muzej grada Šibenika, 14.-16. studenoga 2002. (prir.: A. Gulin). Zagreb: HAZU, Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti, 2005, 170; Kornelija Jurin Starčević, „Demografska kretanja u selima srednjodalmatinskog zaleđa u 16. i početkom 17. stoljeća“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 54 (2005): 139-167; Cristian Luca, „The Vlachs/Morlaks in the Hinterlands of Traù (Trogir) and Sebenico (Šibenik). Towns of the Venetian Dalmatia, during the 16th century“, in: Valeriu Sîrbu, Cristian Luca (eds.), *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Professoris Ionel Cîrdea*, Braila, 2009, 311-322.

³ Novak, „Šibenik u razdoblju mletačke vladavine“, 146.

ratu opustošena i šibenska sela s druge strane Krke, u Luci (nekadašnja Lučka županija, kasnije Kotari).⁴ Kada su osmanski vojni odredi 1522. godine zauzeli Skradin i Knin, šibenski se distrikt našao na granici s Osmanskim Carstvom.⁵ U godinama koje su uslijedile osmanski su lokalni moćnici u zapuštena naselja Zagore naselili svoje podanike Morlake bespravno zaposjedajući dio šibenskoga teritorija. Mlečani su problem nastojali riješiti pregovorima, što su *de iure* i uspjeli (Šibenčanima su potvrđene njihove stare granice.), ali su *de facto* Morlaci - ostajući na zaposjednutome području - i dalje priznavali osmansku vlast premda su sklopili zemljišne ugovore sa šibenskim zemljoposjednicima, vlasnicima zemalja na kojima su privremeno, povremeno ili već trajno stanovali.

Nakon Rata Svete lige (1537.-1540.) osmanska je politička i vojna pozicija ojačala pa su pripadnici njezine provincijske političke elite ignorirali predratne dogovore i tražili pripojenje zaposjednutih sela Kliškome sandžaku. Mletački su poslanici u Carigradu u nekoliko navrata od Porte dobiti pismenu potvrdu da 33 sela oko kojih se vodio spor pripadaju šibenskome distriktu, no te odluke nisu bile provedene.⁶ Štoviše, sporna su sela u osmanskome poreznom popisu 1550. godine uredno navedena kao posjedi u sklopu Kliškoga sandžaka.⁷ Pitanje je konačno riješeno mirovnim ugovorom iz 1576. godine kojim se čitava Zagora našla unutar granica Osmanskoga Carstva.⁸

Poblize o kontekstu morlačkoga doseljenja

Povijesni kontekst raseljavanja i ponovnoga naseljavanja Zagore u prvoj polovici 16. stoljeća opisan je u izvješću koje je Š. Ljubić pronašao u biblioteci zagrebačke Akademije i objavio pod naslovom *Relazione intorno allo stato del territorio di Sebenico 1566-1568*.⁹ Taj se rukopis i danas nalazi u Arhivu HAZU-a gdje je inventariziran kao *Sibenicensis civitatis et territorii descriptio* (sign. II b 85). Jedan se njegov prijepis, uči-

⁴ Novak, „Šibenik u razdoblju mletačke vladavine“, 151 i dalje; Grubišić, *Šibenik kroz stoljeća*, 66; Kolanović, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*, 19.

⁵ Novak, „Šibenik u razdoblju mletačke vladavine“, 163, 168; Hrabak, „Turske provale“, 85-89.

⁶ Stošić, *Povijest Šibenika*, poglavlje II/6; Traljić, „Tursko-mletačke granice“, passim; Novak, „Morlaci (Vlasi) gledani s mletačke strane“, 593; Hrabak, „Vlaška i uskočka kretanja“, 116, 243; Luca, „The Vlachs/Morlaks in the Hinterlands of Traù (Trogir) and Sebenico (Šibenik)“, passim.

⁷ *Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine* (obradili: Fehim Dž. Spaho i Ahmed Aličić; priredila: Behija Zlatar). Sarajevo: Orijentalni institut, 2007 (dalje: OPKS), 75-84, 93, 100, 103-105.

⁸ Traljić, „Tursko-mletačke granice“, 451-453.

⁹ Šime Ljubić, *Commissiones et Relationes Venetae. Tomus III: Annorum 1553-1571*, u: *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium*, vol. 11. Zagreb: JAZU, 1880, 238-246.

njen potkraj 17. stoljeća, nalazi u šibenskome Biskupijskom arhivu i to pod naslovom *Informazione data alli Clariss: mi Nicolo Donado e Marco Diedo Sindici in Dalmazia, data 1. Agosto 1567* (sv. 95). Time je, dakle, riješeno pitanje točnoga naslova izvornika.

Autori koji su dosad razmatrali probleme kojima se ovaj rad bavi oslanjali su se u velikoj mjeri upravo na spomenuti izvor.¹⁰ Na temelju njega nastao je narativ koji sam sažeo u prethodnome poglavlju: raseljavanje Zagore oko 1500. godine → naseljavanje Morlaka, osmanskih podanika u godinama nakon pada Skradina 1522. godine → diplomatska intervencija Mlečana i osmansko priznavanje šibenske jurisdikcije nad spornim selima → sklapanje zemljišnih ugovora između doseljenih Morlaka i šibenskih zemljoposjednika → obnovljeni prijepori oko teritorijalne pripadnosti spornih sela nakon rata 1537.-1540., koji su trajali i u trenutku nastanka spisa (1567.). Dosadašnjim istraživačima promaknula je, međutim, činjenica da taj spis čini cjelinu s drugim spisom koji je pohranjen u istoj ustanovi (HAZU) i koji nosi naslov *Sibenico de ville e territorii contenute nelli privilegi delli re e bani di Ungaria* (sign. II a 54). Rukopis i paginacija odaju istoga pisca, a pretpostavlja se da bi to mogao biti Franjo Divnić.¹¹

Isprave šibenskih bilježnika posredno potvrđuju da su naselja u Zagori doista raseljena za rata 1499.-1502. godine. Nigdje takva tvrdnja u njima izrijekom ne stoji, ali je primjetno da nakon 1500. godine gotovo nema spomena osobama koje žive u šibenskome zaleđu, dok je s druge strane zabilježen veći broj Zagorana s boravištem u Šibeniku ili kojemu drugom naselju podalje od neposredne osmanske opasnosti.¹² Nisu, međutim, tada opustjela samo zagorska naselja (iza Trtra) nego i ona u Gornjemu Polju i Bosiljini. Primjećuje se i napuštanje nekih priobalnih naselja pa tako,

¹⁰ Vidi bilješku 2 i posebno bilješku 6.

¹¹ Ljubić, *Commissiones et Relationes Venetae*. Tomus III, 238-239, bilj. 1; Novak, „Šibenik u razdoblju mletačke vladavine“, 220.

¹² Brojne su potvrde: godine 1500. Tome Mihovilić, rečeni Gajda iz Mokroga, stanovnik Šibenika, godine 1501. Marko Obrašinić zvani Krušelj iz Nevesta, stanovnik Šibenskih Vrtova, godine 1502. Luka Bilojević iz Vrpolja, stanovnik Šibenika, godine 1503. Jure Samoselić iz Mokroga, stanovnik Šibenika, Dobra, udovica pokojnoga Luke Tomasovića iz Grebca, *habitatrix Guasti* i Jele, udovica pokojnoga Antula Grgurovića iz Goriša, stanovnica Šibenskih Vrtova, godine 1504. Ive Pribojević iz Koševića, stanovnik Mandaline i Stipe Tolinić iz Koševića, stanovnik Šibenika, godine 1509. Pere Bilić iz Konjevrata, stanovnik Šibenika, godine 1510. Danijel Šarić iz Slivna, stanovnik Šibenskih Vrtova, godine 1513. Marica, udovica pokojnoga Martina Milojevića iz Dobarčiča, stanovnica Šibenika, godine 1514. Luka Burić iz Nevesta, stanovnik Šibenskih Vrtova i tako dalje. . Izvori su prethodno iznesenih podataka redom: Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZD), Šibenski bilježnici (dalje: ŠB), kut. 23/IV, sv. a, 169r; kut. 26-27, sv. a, 50r; kut. 23/IV, sv. c, 204v i sv. d, 97v; kut. 26-27, sv. c, 96v i 41v; kut. 28/I, sv. b, 15v; kut. 23/VI, sv. a, 19v; kut. 28/II, sv. b, 72r; kut. 23/VII, sv. a, 61r i sv. d, 26r; kut. 28/II, sv. g, 13r.

primjerice Grepčani (stanovnici Grepca, današnje Grebaštice), zajedno sa žiteljima nekih drugih naselja u Donjemu Polju sele na otok Krapanj.¹³ Trebalo bi ipak izbjeći dojam - koji lako može nastati kada se prethodne činjenice uzmu u obzir - da su svi selili u isto vrijeme, na isti način i zbog istih razloga. Riječ je zapravo o kontinuiranom procesu selidbe u sigurnije krajeve, koji je snažnije zahvatio ugroženo pučanstvo nakon osmanskoga upada 1468. godine, s time da su se pojedine obitelji povremeno, privremeno, s nadom u trajno smirivanje prilika, vraćale u svoj zavičaj.

Zagora je u prvim trima desetljećima 16. stoljeća uglavnom bila nenaseljena (ili vrlo rijetko naseljena) i neobrađena. Na dalmatinskome su krajištu općenito vladale vrlo neizvjesne, egzistencijalno nesigurne i gotovo ratne prilike iako u razdoblju od 1502. do 1537. između Mlečana i Osmanlija nije bilo rata. Osmanski su upadi u distrikte dalmatinskih gradova u godinama 1502.-1514. bili vrlo česti, a u periodu od 1514. do 1527. doživjeli su vrhunac (osvajanje Knina, Skradina, Ostrovice i Obrovca), dok se desetljeće od 1527. do 1537. godine smatra relativno mirnim razdobljem.¹⁴

Vrlo je važan podatak da su 1525. godine vođeni pregovori o razgraničenju između skradinskoga i šibenskoga teritorija, kao i činjenica da je iste godine postignut trgovinski sporazum između emina (osmanskoga carinika) u Šibeniku i mletačkih vlasti po kojem su osmanski podanici u gradu mogli kupovati sol, dok se emin obvezao da će suzbiti svaki pokušaj napada na šibenska sela.¹⁵ Političke prilike na kontaktnoj zoni šibenskoga (mletačkog) i skradinskoga (osmanskog) područja stabilizirale su se, dakle, 1525. godine pa je to, po svoj prilici, donja vremenska granica naseljavanja Morlaka u sela šibenske Zagore. U izvješću mletačkih sindika iz listopada 1525. godine još se uvijek jasno naznačuje da je šibenski kotar opustošen i napušten.¹⁶ U drugome, pak, izvoru stoji da su te iste godine Morlaci počeli dolaziti na pašnjake u trogirskoj Zagori.¹⁷ Trogirski je knez 1527. godine izvijestio vladu da su se neki osmanski podanici na njegovu teritoriju već nastanili.¹⁸ Sljedeće je godine u trogirskim izvorima zabilježen Morlak Miloš Šilović, stanovnik Nevesta, koji je prema tomu (barem zasad)

¹³ Krsto Stošić, *Sela šibenskog kotara*. Šibenik, 1941, 242; Grubišić, *Šibenik kroz stoljeća*, 51, bilj. 159 i 161.

¹⁴ Hrabak, „Turske provale“, 93.

¹⁵ Josip Vrandečić, „Had an Ottoman Combatant any Chance to Win the Love of the Daughter of the Rector of the Dalmatian Town Zadar? (Islam in Ottoman Dalmatia in the 16th and 17th century and its coexistence with the Christian world of neighboring Venetian Dalmatia)“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 34 (1994-1995): 181.

¹⁶ Šime Ljubić, *Commissiones et Relationes Venetae*. Tomus II: Annorum 1525-1553, u: *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium*, vol. 8. Zagreb: JAZU, 1877, 14.

¹⁷ Luca, „The Vlachs/Morlaks in the Hinterlands of Traù (Trogir) and Sebenico (Šibenik)“, 316.

¹⁸ Novak, „Morlaci (Vlasi) gledani s mletačke strane“, 587.

prvi poimence poznati osmanski podanik naseljen na području šibenske Zagore.¹⁹ Drugi je po kronološkome redu Milovac Vukotić, Morlak iz Podboraje (de *Podboray*) (Boraja), spomenut u spisu iz 1529. godine.²⁰

Suočena s uzurpacijom posjeda mletačka je vlada već 1525. godine (nekoliko mjeseci nakon „šibenskoga“ trgovinskog sporazuma!) intervenirala u Carigradu zbog toga što su neki osmanski podanici počeli obrađivati zemlje u Konjevratima, naselju koje se nalazilo u šibenskome distriktu nedaleko od mlinova na rijeci Krki, što znači i uz samu granicu prema osmanskome Skradinu i koje su očito starosjedioci napustili.²¹ Mletački se ambasador 1527. godine žalio Porti da su Morlaci ušli u šibenski i trogirski teritorij, da čine štetu na zemljišnim imanjima, pogotovo u maslinicima, da Skradinjani ometaju šibenski posjed mlinova na Krki te da martolosi vrše razbojstva i otimaju stoku. Bosanski je sandžak-beg dobio nalog da ispita stvar te potom, ako se mletačke tvrdnje pokažu točnima, preseli Morlake u druge krajeve, a Skradinjanim zabrani da sa svojim brodovima dolaze na šibenske mlinove te kazni one koji ugrožavaju život i imovinu mletačkih podanika. U dokaznom je procesu mletačka strana trebala donijeti na uvid privilegije i isprave koje potvrđuju pripadnost spornoga teritorija šibenskome distriktu.²² Naredba gotovo istoga sadržaja upućena je bosanskome namjesniku i sljedeće godine.²³ Konačno je 1531. godine bosanski sandžak-beg Husrev (zajedno sa skradinskim kadijom i duždevim izaslanicima) potvrdio - proučivši prethodno stare ugarske isprave (*priuilegii de li Re de Ungaria*) - da sela Trilokve, Radošić i Suhi Dol pripadaju Trogiru, a Sitnica, Nevest, Selišće Divnića, Žitnić i Konjevrate Šibeniku.²⁴ To su bila granična sela prema osmanskome teritoriju (nekadašnjemu teritoriju Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva), što znači da više nije bilo formalnoga opravdanja da Morlaci u njima i dalje ostanu. Valja upozoriti na činjenicu da taj teritorijalni spor vremenski koincidira s opširnim poreznim popisom (defterom) Bosanskoga sandžaka iz 1528.-1530. godine, što bi u budućim analizama i međusobnim komparacijama osmanskih deftera

¹⁹ DAZD, Arhiv Trogira (dalje: AT), kut. 69, sv. 8, 176v.

²⁰ DAZD, AT, kut. 69, sv. 8, 224r.

²¹ Gregorio Stratico, *Varie regolazioni di Confini in Dalmazia e Albania tra il Gran Signore e li Veneziani dal 1516 al 1636*, rukopis, Znanstvena knjižnica Zadar, sign. 7527 Ms. 30/II.

²² Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: AHazu), *Sibenico de ville e territorii contenute nelli privilegi delli re e bani di Ungaria*, rukopis, sign. II a 54, 17r-18r.

²³ Stratico, *Varie regolazioni*, 125r-v: ... *che li Morlachi, quali transmigrano de luoco in luoco uengono nelli confini di Sebenico et Traù, che sono soggetti à Veneziani in quella parte, et entrando dentro detti confini con desolazione et incendio ruinauo li oliuari, vigne et possession loro con far captiui li loro huomini....*

²⁴ Stratico, *Varie regolazioni*, 130r-131r.

iz 16. stoljeća, u kojima su popisani i dalmatinski posjedi, svakako trebalo uzeti u obzir.²⁵

Lokalni osmanski moćnici i morlački glavari nisu u početku prihvaćali sporazum o razgraničenju. No, u listopadu 1533. godine stigla je sultanova konačna odluka o restituciji šibenskoga i trogirskoga teritorija, koji je Mlečanima priznat dvije godine ranije. Primivši ju, bosanski je sandžak-beg naložio Morlacima da napuste zauzeta šibenska i trogirski sela.²⁶ Oni su na to požurili u Trogir i Šibenik sklopiti ugovore s vlasnicima zemljišta čvrsto se ukorjenjujući u naseljima koja su zaposjeli.

²⁵ Postoji nekoliko prijepisa isprava iz korespondencije koju je Porta vodila s bosanskim sandžak-begom Husrefom oko utvrđivanja šibenskih granica, no ima nekih nejasnoća u pogledu njihove datacije i sadržaja. Vjerojatno je da su te nejasnoće posljedica površnih prijepisa ili prijevoda s turskoga na latinski odnosno talijanski jezik. Ono što je neprijeporno jest to da je razgraničenje provedeno 1531. godine, kako uostalom svjedoči i Marin Sanudo, navodeći da je u svibnju te godine zadarski kapetan, zajedno s tumačem (prevoditeljem) i u pratnji sedamnaest konjanika, pošao *ali confini di Sibinico per le cose di Scardona a meter li confini* (Franjo Rački, „Izvodci za jugoslavensku poviest iz dnevnika Marina ml. Sanuda za g. 1526-1533.“, *Starine* 16 (1884): 179-180). Pretpostavljam da se na isti događaj odnosi, a prema tome i da je iste godine napisana, Husref-begova relacija kojom je izvijestio Portu da je pregovarao s jednim mletačkim kapetanom i njegovom pratnjom o graničnim pitanjima. Mletački su ga pregovarači uspjeli uvjeriti u to da sporni teritorij pripada Trogiru odnosno Šibeniku, a ovako je on u svome izvješću sultanu obrazložio zašto je došlo do uzurpacije posjeda: sporna su sela dugo vremena bila napuštena, potom su ih neki osmanski podanici uzeli u zakup, a onda ih je emin „prošle godine“, kada je popisivao posjede (*scriuer il Paese*), zatekavši u njima mnoge stanovnike, dodijelio spahijama i vojnim osobama kao timare „(...) *et trouati molti habitare sopra detti luochi, dappoi che hanno notato in nuouo libro tutti habitanti sudditi il Harazo, et alle altre pensioni di loro hanno applicato alli Timari delli Spahi, parte alli Timari di quelli che custodissero le fortezze (...)*“. Isprava je sačuvana, koliko je meni u ovome trenutku poznato, u dva prijepisa, od kojih jedan nosi nadnevak 25. prosinca 1525. (Stratico, *Varie regolazioni*, 131v-132v), a drugi nije datiran (mjestimice je i nečitljiv), ali se nalazi među spisima šibenske općine iz 1531. godine (DAZD, OŠ, kut. 9, sv. 19, sveščić A, 1r-v). Kako u njima stoji da je „prošle godine“ emin popisivao posjede (Tako sam, naime, protumačio formulaciju *scriuer il Paese.*), onda je vrlo vjerojatno da je „prošla godina“ zapravo godina 1530. kada je završeno porezno-katastarsko popisivanje Bosanskoga sandžaka započeto 1528. godine, što bi išlo u prilog tomu da je izvješće napisano 1531. godine. Najvažnija je u cijeloj priči ipak činjenica da Porta u prosincu 1531. godine šalje naredbu bosanskom sandžak-begu - i to na temelju njegova izvješća o graničnome sporu (Pretpostavljam da je riječ upravo o prethodno navedenome izvješću koje je prepisivač pogrešno datirao 1525. godine.) - da preseli Morlake iz zaposjednutih sela (Stratico, *Varie regolazioni*, 130r-131r). Čitav taj scenarij odgovara onomu što se pretpostavlja u literaturi - da su osmanske vlasti netom po zauzeću Knina, Drniša i Skradina 1522. godine zapuštene posjede (mezre) u okolici tih gradova, pa tako i one unutar šibenskoga i trogirskoga distrikta, dali u zakup sa svrhom da ih zakupnici nasele, a kada je ustanovljeno da na njima živi raja, pokazala se potreba za novim popisom poreznih prihoda, koji je proveden 1528.-1530. godine kada su se demografske prilike doduše poboljšale, ali su još uvijek bile nestabilne zbog čestih sezonskih, ali i izvansezonskih, pomicanja vlaških skupina koje su pozvane da koloniziraju i vojno ojačaju krajiški prostor prema mletačkome dalmatinskom posjedu. Zbog toga u defteru iz 1528. godine nedostaju mnoga naselja zapadno od Cetine iako su sasvim sigurno bila u osmanskim rukama, a poseban su problem nepodudarnosti između opširnoga popisa iz 1528. i sumarnog popisa iz 1530. godine (usp. Snježana Buzov, „Vlasi Istrije na području sjeverne Dalmacije u popisnim defterima 16. stoljeća“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 40 (1991): 244-245; Jurin Starčević, „Demografska kretanja“, 145-146; Aladin Husić, „Demografske prilike u srednjodalmatinskom zaleđu početkom 16. stoljeća“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 55 (2006): 228-229).

²⁶ AHAZU, *Sibenico de ville e territorii*, 17r-18r.

Zakupnički ugovori između Morlaka i šibenskih zemljoposjednika

Dva mjeseca nakon spomenute sultanove naredbe, dakle u prosincu 1533. godine, u Šibenik su stigli prvi morlački glavari (katunari) te su u društvu svojih novih zemljišnih gospodara kod javnoga bilježnika dogovorili uvjete zakupničkih ugovora. Slijedili su ih i drugi Morlaci. Kronološki popis tih ugovora donosim u Tablici 1.²⁷

Tablica 1. Ugovori o zakupu sela na području šibenske Zagore sklopljeni između osmanskih Morlaka i vlasnika zemalja (šibenskih zemljoposjednika) u razdoblju od 1533. do 1542. godine²⁸

God.	Zakupljeno selo (predjel)	Zakupnici (katunari)
1533.	Zaplanje	Nikola, sin Vuka Obradovića iz Hercegovine, u ime svog oca i čitavoga katuna (<i>Nicolao Vuci Obradouich de Cerçegouina (...) nomine Vuci eius patris et tocius cathone sue</i>)
1533.	Sitnica	Božidar, sin Jelovca Radonjića iz Mostara, u ime svoga katuna (<i>Bosidaro Gelofci Radognich de Mostaro (...) nomine tocius cathone sue</i>)
1533.	Nevest	Toma, sin Dragića Radatovića iz Hercegovine, u ime svoga katuna (<i>Thome Dragichi Radatouich de Herceguina (...) nomine tocius sue cathone</i>)
1533.	Košević	Ivan Vranilović i Bule Radonjić iz Mirilovića, katunari, u ime svoga katuna (<i>Ioanni Vranilouich Bule Radognich de Mirilouich cathunariis ibidem presentibus et nomine tocius cathone sue</i>)
1533.	Ljubostinići (Ljubostinje) i dio Slivna	Radoslav, sin Radohne Radašinovića, Ivan, Radoj i Radovan Bulković, Vukdrag Vranić i Pave Matijević od Radohnića, Morlaci (<i>Radoslao Radosno Radasinouich et Ioanni Radoyo et Radouano Bulchouich Vucdrago Uranich et Paulo Mathieuich de Radosnichi murlacis</i>)
1533.	Pakošćane	Mihovil pokojnoga Vite Vlaisevića, katunar, u ime svoga katuna (<i>Michaeli condam Uiti Vlaiseuich cathunario (...) nomine tocius cathone sue</i>)
1534.	Zvoničac	Ivan Brajmilović ²⁹
1534.	Bilići	Radić Hvoja (Hvojić), katunar, u ime svoga katuna (<i>Radich Hsuoya cathunario (...) nomine suo ac tocius cathone sue</i>) ³⁰

²⁷ DAZD, ŠB, kut. 29/II, sv. a, 355r; kut. 29/III, 193r; kut. 30/III, sv. c, 9v-11r, 15r, 17r, 23r, 34r, 56r i sv. d, 86r-v; kut. 38/I, sv. a, 20v-21r.

²⁸ Poznata su mi još dva ugovora iz 1543. godine za sela Košević, Pakošćane i Lukovik, no to su zapravo ponovljeni ugovori (sklopljeni u nešto drukčijim okolnostima) pa ih navodim na drugome mjestu unutar ovoga rada.

²⁹ Ugovor o zakupu nije poznat, ali se u drugoj ispravi o njemu govori (DAZD, ŠB, kut. 30/III, sv. d, 86r-v). Ivan Brajmilović istovjetan je Ivanu Vraniloviću, zakupniku Koševića.

³⁰ Jednom je zgodom godine 1537. u Trogiru boravio Morlak Radić Hvojić (*Radič Chuoych*) iz Petrova Polja *de villa Gradac* (!) (DAZD, AT, kut. 69, sv. 11, 663v-664r).

1534.	Paklenica	Radovan Vladavić rečeni Grabljanin pokojnoga Vite, Morlak i Ivan Radulović, u ime svoga katuna (<i>Uiti Vladauich alias Grablianin³¹ murlachus</i> - dodano na margini: <i>Ioanis Radulouich</i>) <i>nomine suo ac nomine tocius cathone sue</i>)
1534.	Žitnić	Vuk i Mrkov, sinovi pokojnoga Radoja Radojevića, u ime svoga katuna (<i>Vuch et Merchof fratres condam Radoe Radoeuich nomine suo et tocius cathone sue</i>)
1534.	Brnjica	Ratko Ivka Nespinića i Radovan Radobratović, Morlaci (<i>Ratcho Ifchi Nespinih et Radouano Radobratouich murlacis</i>)
1535.	Prtimiši (Prtenić)	Ivaniš Pipunić, knez (<i>principali</i>), Pere Ivanović, Pere Pavlović i Vukić Vukčić
1540.	Podlužje i Vrsnica	Pavao Voihnić i Martin Plavčić, Morlaci
1542.	Slivno (samo pašnjaci)	Juraj Čavloglav, Morlak

Temeljna je ugovorna obveza Morlaka bila davanje šestine žita od zasijanih parcela, a u ime dara (honorancije) svaka je obitelj bila dužna dati jednoga kastrata na blagdan Sv. Trojstva, jare na mesopust, janje za Uskrs te glavu od svake zaklane svinje. Specifičan je u odnosu na ostale bio ugovor o zakupu Ljubostinića i Slivna. Morlaci su, naime, zakupili onaj dio Slivna koji nisu obrađivali mletački podanici, s time da su prvu godinu trebali davati šestinu uroda, drugu petinu, a treću onoliko koliko daju i šibenski težaci (četvrtinu). O pokretljivosti morlačkih stočarskih skupina i njihovoj neustaljenosti u novim staništima svjedoči ugovor koji su 1534. godine sklopili Morlaci iz katuna Radohnića, dakle oni isti koji su godinu prije boravili u Ljubostinićima i Slivnu: Radoslav, Ivan i Radovan Radohnić, Pave Matijević i Vukdrag Vrančić (*Radoslao, Ioanni et Radouano Radohnich, Paulo Mathieuich et Vucdrago Vrancich*) za zakup pašnjaka Povilara, Čakavaca i Rakite.³² Ta su naselja bila u Kotarima, s druge strane Krke, u blizini Velima i Stankovaca.³³ Radohnići su zakupljene pašnjake trebali koristiti zajedno s njihovim stanovnicima (*cum ceteris villicis dictarum trium villarum*). No, ugovorom im je omogućeno i obrađivanje oranica kao i podizanje nasada vinove loze, a u slučaju da se u tim selima trajno nastane, bit će oslobođeni obveze davanja petnaest kastrata za zakup pašnjaka. Vlasnicima je, dakako, bilo u interesu da svoje zemljišne posjede demografski i gospo-

³¹ Nadimak (etnik) Grabljanin možda ukazuje na podrijetlo iz Grablja, to jest Busovače, sela u središtu Bosne.

³² DAZD, ŠB, kut. 30/III, sv. d, 150v.

³³ O lokaciji Povilara vidi Stošić, *Sela šibenskog kotara*, 156. O Čakavcima i Rakiti vidi: DAZD, ŠB, kut. 3/II, sv. o, 65r; kut. 13, sv. b, 133r; kut. 17-17/II-III, sv. b, 30r.

darski ojačaju stanovnicima koji će biti više ratari i vinogradari, a manje bisesilni (polunomadski) stočari. Već su sljedeće godine, međutim, Radohnići (Ovoga puta samo Radoslav, Ivan i Radovan pokojnoga Radohne Radohnića.) ponovno zakupili Ljubostiniće (bez Slivna), s time da su, uz uobičajene uvjete, bili dužni napraviti kuće i dvorove u kojima će stanovati, a ako ih ne naprave, vlasnici će selo dati u zakup drugima.³⁴ U drugim ugovorima nije postojala odredba o obvezi nastanjivanja, što je zasigurno odraz neizvjesnih prilika na graničnome zagorskom pojasu, ali i morlačkoga načina života. To su ujedno i razlozi zbog kojih ugovori nisu bili vremenski ograničeni.

Morlaci i sporna 33 sela u šibenskoj Zagori do 1570. godine

U rukopisu iz 1569. godine pod naslovom *Sopra li confini in Dalmazia* (dalje: SCD), autora Petra Zavorovića, popisana su i opisana 33 sporna sela šibenske Zagore koja su bespravno u svome posjedu držali osmanski Morlaci nakon Mletačko-osmanskoga rata 1537.-1540. godine.³⁵ Navodim ih redom onako kako ondje stoji: *Pachleniza, Golo bardo, Murichi, La ualle per mezo Scardona, Cogliefrate, Goriss, Dragha, Barniza, Xitnichi, Dobarçichi, Pochrounich, Zamelliza, Luchofnich, Pachoschiane, Chosseuichi, Chremich, Glubostinichi, Neuest, Vgnessichi, Choparno, Partimisi, Sinitiza, Zuoniçaz, Zaplane, Billichi, Mrauniza, Podluxie, Lepenice, Varsniza, Podborai, Mitlo, Selischie Difnichia, Boxac*. Zavorović je za svako selo naveo gdje se nalazi (osim za Selišće Divnića i Božac) i tko ga obrađuje. Tako je pribilježio da su Murići, Paklenica, Kremik, Mravnica, Lepenice, Podlužje, Vrsnica, Podboraja i Mitlo napuštena sela koja obrađuju mletački podanici (uglavnom Šibenčani, Crničani i Krapljani), a za ispašu ih koriste Morlaci. Nenaseljeni su i Bilići, Golo Brdo i Konjevrata čije pašnjake također koriste Morlaci, s time da su Konjevrata oko 1559. godine uzurpirali Mirilovići. Brnjica i Draga bili su u posjedu Osmanlije Behrema Ljubića. Ostala su sela, kako ističe pisac, zaposjeli Morlaci, dijelom prije početka

³⁴ DAZD, ŠB, kut. 30/III, sv. d, 195v.

³⁵ AHAZU, sign. II b 53. Izvorni je naslov rukopisa *Informatione Data al Cl.mo Ms Zuan Battista Calbo. Deputato sop.^a Li confini de Dalmat.^a sop.^a le XXXIII ville, contenti o se et ut ibi 1569*. Jedan se kasniji prijepis nalazi u šibenskome Biskupijskom arhivu (sv. 95) i upravo je u njemu naznačeno da je autor izvornoga teksta Petar Zavorović, što dosad nije bilo poznato. Vrijedi spomenuti da je Petar Zavorović bio jedan od šibenskih pregovarača s osmanskim vlastima 60-ih godina 16. stoljeća u vezi 33 zaposjednuta sela o kojima je pisao (Ljubić, *Commissiones et Relationes Venetae*. Tomus III, 241-242). O topografiji šibenske Zagore na temelju Zavorovićeve rukopisa detaljnije su pisali: Stjepan Gunjača, *Ispravci i dopune, 159-170 te Kužić, „Povijest župa Konjevrata i Mirlović Zagora“*, 170.

rata 1537.-1540. (Pokrovnik, Pakošćane, Košević, Dobričići, Sitno, Zvoničac, Koprno, Nevest i Unešić), a dijelom poslije njegova završetka (Goriš, Žitnici, Zamelica, Lukovnik i Ljubostinići). Morlaci iz onih sela koja su najprije zaposjednuta davali su neko vrijeme teratik (zemljišna podavanja) šibenskim vlasnicima, ali su poslije 1540. godine s tom praksom prekinuli. Stanovnici Koševića i Dobričića davali su teratik do 1550. godine.

Tako govori pisac rukopisa. Možda nije uvijek točan u iznošenju kronologije morlačkih doseoba i uzurpacija posjeda, ali je vrlo uvjerljiv u opisivanju situacije svoga vremena. Sredinom 16. stoljeća, dakle upravo u vrijeme kada su i posljednje morlačke skupine šibenske Zagore odlučile ignorirati svoje zemljišne gospodare, što je koincidiralo, ne bih rekao slučajno, s poreznim popisom Kliškoga sandžaka iz 1550. (U njemu su navedeni i šibenski posjedi.), vođeni su vrlo intenzivni pregovori između mletačke i osmanske diplomacije oko spornoga teritorija.³⁶ Unatoč tomu što je sultan u nekoliko navrata, a posebno ispravom iz 1553. godine u kojoj su prvi put poimenično navedena 33 uzurpirana naselja,³⁷ naredio nadležnome sandžak-begu da preseli Morlake i Šibenčanima vrati posjede koji im pripadaju, spor je riješen tek mirovnim ugovorom nakon Ciparskoga rata kada je zapravo samo formalizirano stanje koje je trajalo od završetka Rata Svete lige 1540. godine.

U tekstu koji slijedi navest ću podatke koje sam o pojedinim morlačkim naseljima šibenske Zagore prikupio u arhivskim vrelima od 1525. do 1570. godine. Usporedit ću ih, po potrebi, s podacima iz Opširnoga popisa Kliškog sandžaka (dalje: OPKS) i Zavorovićeva rukopisa *Sopra li confini* (dalje: SCD).³⁸

³⁶ Ljubić, *Commissiones et Relationes Venetae*. Tomus III, 238-244.

³⁷ Stratico, *Varie regolazioni*, 96r-97v. Neki se toponimski likovi u toj ispravi, a valja imati na umu da je ona talijanski prijevod osmanskoga izvornika, razlikuju od onih u Zavorovićevu rukopisu iz 1569. godine: (...) *la villa Pachlenizza li campi, ouero riddotto di Golubarde, la villa di Murich le Draghe per mezzo di Scradona, la villa di Cogleurat, la villa di Gois, la villa Draga, la villa Barnice, la villa Xitnich, la villa Dobricich, la villa Pocrounich, la villa Zamose, la villa Licounich, la villa Pacostanis, la villa Coseuchie, la villa Cremich, la villa Lubosnich, la villa Neuest, la villa Ugniesich, la villa Coparno, la villa Pertimis, la villa Sitnizza, la villa Zuonzac, la villa Zaplanye, la villa Billich, la villa Maraunizza, la villa Podluxie, la villa Lepenice, la villa Trisnize, la villa Podboray, la villa Mitlo, la villa Sledebonich, et la villa Boxach* (...). Budući da je redoslijed toponimskih likova isti u oba izvora, lako je dokučiti da je *Zamose* Zamelica, *Trisnize* Vrsnica, a *Sledebonich* Selišće Divnića. To su ujedno i najsporniji imenski oblici.

³⁸ Vidi bilješke 7 i 35.

Tablica 2. Sporna sela šibenske Zagore prema spisima iz 1553. godine (Vidi bilješku 37.) i 1569. godine (SCD) te njihova identifikacija u OPKS-u iz 1550. godine

Sporna 33 sela	Identifikacija u OPKS-u
Paklenica	Paklenica, mezra, 1 kuća (str. 77)
Golo Brdo	Gola Brda, mezra, 2 kuće, zajedno s mezrom Slana Draga (str. 105)
Murići	-
Drage	Slana Draga (?), mezra, 2 kuće, zajedno s mezrom Gola Brda (str. 105)
Konjevrate ³⁹	-
Goriš	Goriš, mezra, 3 kuće (str. 78)
Draga	-
Brnjica	Brnjica, selo, 2 kuće (str. 77)
Žitnići	Žitnić, mezra, 10 kuća (str. 104)
Dobričići	Dolnji Dobručići, mezra, 6 kuća (str. 418) i Dobročić, ⁴⁰ mezra, 4 kuće, zajedno s mezrom Mokri (str. 105)
Pokrovnik	Pokrovnik, selo, 7 kuća (str. 77)
Zamelica	Zastinica (Žabnica) (?), ⁴¹ mezra, 8 kuća, (str. 76)
Lukovnik	Lokve (?), mezra, 30 kuća, zajedno sa selima Košević i Zvoničani (str. 80)
Pakošćane	Pakoštani (?) ⁴² (str. 75)
Koševići	Košević, selo, 30 kuća, zajedno sa selom Zvoničani i mezrom Lokve (str. 80)
Kremik	Premetno (?), mezra, 9 kuća, zajedno sa selom Ljubošina (str. 81)
Ljubostinići	Ljubošina, mezra, 9 kuća, zajedno s mezrom Premetno (str. 81)
Nevest	Nevest, selo, 25 kuća, zajedno sa selom Cero (str. 81)
Unešić ⁴³	-
Koprno	Koprino, mezra, 6 kuća (str. 78)
Prtimiši	Pretisnica (?), selo, 12 kuća (str. 82)
Sitnica	Stinica, selo, 13 kuća (str. 74)
Zvonićac	Zvoničani, selo, 30 kuća, zajedno sa selom Košević i mezrom Lokve (str. 80)
Zaplanje	Zablatje (?), selo, 2 kuće (str. 81)
Bilići	Bilići, mezra, 4 kuće (str. 103)
Mravnica	Mravnice, mezra, 2 kuće, džemat Mihovila Vojihnića (str. 103)
Podlužje	Podlužje, mezra, 4 kuće, džemat Mihovila Vojihnića (str. 77)
Lepenice	Lepenica Dol, selo, 7 kuća, zajedno s Ljubitovicom (str. 78)
Vrsnica	Vršnica, mezra, 2 kuće, džemat Mihovila Vojihnića (str. 78)
Podboraj	Podboranja, mezra, 7 kuća, zajedno s mezzrama Dašin Dolac, Smokvica, Blizna i Vinovac (str. 104)

³⁹ Čudno je što Konjevrate nema u OPKS-u. U izvješću iz 1569. godine stoji da je to selo neko vrijeme bilo bez stanovnika, a onda su ih naselili Mirilovići.

⁴⁰ Vidi potpoglavlje o Dobričiću dalje u tekstu.

⁴¹ Da je riječ o srednjovjekovnoj Zamelici, indicira mjesto spomena Zastinice (Žabnice) u OPKS-u. Zamelica je, naime, graničila s Pokrovnikom i vjerojatno je na njezinu mjestu danas Pakovo Selo (Kužić, *Povijest Dalmatinske zagore*, 77), a u OPKS-u Zastinica (Žabnica) je popisana upravo nakon Pokrovnika.

⁴² Kao jedna popisna jedinica navedena su sela Pakoštani, Brašnice, Mileševo i Zlopolje u Petrovoj gori. Ne mogu sa sigurnošću kazati odnose li se Pakoštani na srednjovjekovne Pakošćane u blizini Koševića. (Usporedi Kužić, „Povijest župa Konjevrate i Mirlović Zagora“, 170.)

⁴³ Ne znam zašto Unešić nije naveden u OPKS-u iako je već 1530. godine zabilježen kao mezra, koja je, zajedno sa selom Žitnići i mezrom Sedramić, pripadala drniškoj vojnoj posadi. (Neven Isailović, Aleksandar Jakovljević, „Srednjovjekovno Brečevo i Polje Kanjane – još jedan pokušaj ubikacije“, *Povijesni prilozi*, 43, Zagreb, 2012, 47.)

Mitlo	(Mitlo) ⁴⁴
Božac ⁴⁵	-
Selišće	-
Divnića	
	Osmanski posjedi unutar šibenskoga distrikta koji nisu navedeni među spornim selima. ⁴⁶
	Podine, mezra, 5 kuća, džemat Mihovila Vojihnića (str. 78)
	Kruševo, mezra, 2 kuće, džemat Mihovila Vojihnića (str. 78)
	Slivna, selo, 6 kuća (str. 81)
	Planjani, selo, 6 kuća (str. 81)
	Brštan, ⁴⁷ mezra, 2 kuće (str. 82)
	Sedračić, selo, 6 kuća (str. 83)
	Cerova Kraljica, ⁴⁸ mezra, 3 kuće (str. 93)
	Striževa, ⁴⁹ mezra, 3 kuće (str. 100)
	Široka, mezra, 3 kuće (str. 100)
	Gunjani, ⁵⁰ mezra, 1 kuća (str. 104)

⁴⁴ Mitlo se kao zaseban posjed sa svojim stanovnicima ne spominje u OPKS-u, ali se zato za mezre Dašin Dolac, Smokvica, Podboranja, Blizna i Vinovac kaže da su u blizini sela Mitlo!

⁴⁵ O tome selu, kao i o Selišću Divnića, godine 1569. Petar Zavorović, jedan od najpućenijih Šibenčana u probleme povijesne topografije šibenskoga distrikta i autor spominjanoga rukopisa, nije znao gotovo ništa. Kako je onda uopće došlo do toga da se i njihova imena nalaze među imenima 33 sela koja su Šibenčani u to vrijeme potraživali od Osmanlija? Odgovor leži u činjenici da su Božac i Selišće Divnića, kao šibenska naselja, navedeni u ispravama temeljem kojih su Šibenčani osmanskoj diplomaciji dokazivali teritorijalni opseg svoga distrikta (AHAZU, *Sibenico de ville e territorii*, 13r). Za Božac je utvrđeno da se nalazio negdje kod Žitnića (Stjepan Gunjača, *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji. Knjiga IV*. Zagreb: Školska knjiga, 1978, 166-167).

⁴⁶ Riječ je o naseljima i izdvojenim zemljišnim cjelinama koje su se nalazile u Gornjemu Polju (Slivna, Cerova Kraljica, Striževa i Mokri), Bosiljini (Podine, Kruševo, Široka, Vinovac, Ivićac Šipovina, Smokvica), ali i u Zagori (Planjani, Sedračić, Gunjani, možda i Brštan) uz pretpostavku da su moje ubikacije točne. Moguće je, dakako, da se među neubiciranim selima i mezzama u OPKS-u nalazi još pokoji šibenski posjed. Nije razvidno zašto Šibenčani u popis spornih sela u Zagori nisu uvrstili Planjane i Sedramić iako su ona sredinom 15. stoljeća pripadala šibenskome distriktu i to župi u Žitniću. (Vidi popis naselja šibenske biskupije, takozvani „katalog šibenskih župa“ u: Dominik Zavorović, *Trattato sopra le cose di Sebenico Ex Galvani-Gogala*, rukopis, AHAZU, sign. VIII – 267, s. VIII-X, a za dataciju popisa vidi: Frane Dujmović, „Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. godine“ u: *Šibenik - spomen zbornik o 900. obljetnici*. Šibenik; Muzej grada Šibenika, 1976, 98-99.) Valja napomenuti i da nekih zagorskih sela, koja su se isto tako, prema spomenutome „katalogu šibenskih župa“, sredinom 15. stoljeća nalazila unutar šibenskih granica (Ziharina i Rakićani u župi Pokrovnik te Vranak, Selce i Zameja u župi Konjevrate), nema ni u OPKS-u ni u popisu spornih sela iz 1553. odnosno 1569. godine.

⁴⁷ Za tu je mezzu navedeno da se nalazila u blizini sela Ljubošine, to jest Ljubostinja pa je vrlo vjerojatno da je pripadala šibenskome distriktu. Priređivači OPKS-a identificirali su je s današnjim selom Brštanovo u splitskome zaleđu. Međutim, na drugome mjestu u OPKS-u je upisana još jedna mezra istoga imena – Brštan (str. 100.), a ta je, za razliku od one kod Ljubostinja koja je bila u nahiji Petrova gora, pripadala Petrovu polju. Stoga bi ovo pitanje trebalo ostaviti otvorenim.

⁴⁸ Vidi potpoglavlje o selu Dobričići.

⁴⁹ U šibenskomu Gornjemu Polju postojalo je selo Striževa. Točnu identifikaciju otežava to što je mezra Striževa pripadala Petrovu polju, dok je čitava šibenska Zagora bila uključena u nahiju Petrova gora. No, i mezre Široka i Kruševa kod Primoštena također su popisane u sklopu Petrova polja!

⁵⁰ Mezra je u blizini sela Zvinčac, što je sasvim sigurno Zvoničac, a uz to je kazano da se vlaška filurija ima tražiti od jednoga Vlaha iz Koševića (str. 104). Jedino na što pomišljam su Pakoštni...

	Mokri, mezra, 4 kuće, zajedno s mezrom Dobročić (str. 105)
	Vinovac, ⁵¹ mezra, 7 kuća, zajedno s mezrama Dašin Dolac, Podboranja, Smokvica ⁵² i Blizna (str. 104)
	Ivićac Šipovina, ⁵³ mezra, 2 kuće, džemat Mihovila Vojihnića (str. 103)

Paklenica

Prema OPKS-u na mezri Paklenica 1550. živi samo Ivanko, sin Radkov (str. 77). Od stanovnika mi je poznat još Vukašin Radovanović, koji 1559. godine potražuje od Radoja, zeta Jure Šugara iz Šibenika, novac za prodanoga vola.⁵⁴ U SCD-u stoji da Paklenica nije naseljena, ali je sve do 1568. godine bila obrađivana od mletačkih podanika, s time što su istodobno Morlaci koristili njezine pašnjake.

Žitnić

U spisima šibenskih bilježnika pronašao sam ove vijesti o Morlacima iz Žitnića: godine 1539. Petar Holuja, Piroško i Cvitko Vukićević (*Petrus Holuya, Piroschus et Ćutichus Vuchiceuich de Xitnići*) izjavljuju da su dužni Ivanu Mendešiću iz Šibenika 22 dukata za otkup izvjesnoga Punoša iz zarobljeništva;⁵⁵ godine 1548. Radoj Ratković iz Žitnića priznaje dug koji ima prema ser Isepu dela Trinita;⁵⁶ godine 1555. majstor Frane Sasofčić iz Šibenika preuzima dug koji Rad Raković od katune Holuna iz Žitnića (*Rado Rachouich de chatona Sholuni de Zitnich*) ima prema ser Isepu de Santa Trinita.⁵⁷ Očito je da antroponimi Radoj Ratković iz 1548. godine i Rad Raković iz 1555. godine identificiraju istu osobu. Teško je, međutim, navedene Morlake povezati sa zakupnicima Žitnića iz 1534. godine (Vuk i Mrkov pokojnoga Radoja) i onima koji su u tome selu živjeli 1550. godine (Dragoje, sin Radonićev, Dragić, sin Radičin, Mirko, sin Radojev, Vukdrag, sin Bulićev, Radoj, sin Radojev, Dragiša, sin Radojev, Dragić, sin Radkov, Vuk, sin Radojev, Ivan, sin Radovanov i Milojko, sin Obradov),⁵⁸

⁵¹ Danas zaselak Mitla (OPKS, str. 104, bilj. 236).

⁵² Prema Gunjači riječ je o današnjoj Smokvici kod Rogoznice (Gunjača, *Ispravci i dopune*, 175), no Kužić je poistovjećuje s istoimenim lokalitetom kod Segeta Gornjeg (Kužić, *Povijest Dalmatinske zagore*, 97, bilj. 30), što prihvaćaju i priređivači OPKS-a (str. 104, bilj. 233). Prema geografskome položaju prije bi to trebala biti rogoznička Smokvica (bliže je Mitlu; citiram OPKS: „Mezre Dašin Dolac, Smokvica, Podboranja, Blizna i Vinovac, u blizini sela Mitla, pripadaju Petrovoj Gori.“). Otvoreno je i pitanje ubikacije Dašina Dolca jer se ne čini izvjesnim da se radi o Dolcu u Žitniću, kako je predloženo u OPKS-u (str. 104, bilj.32).

⁵³ Vjerojatno je riječ o lokalitetu Šipovac u blizini Mitla.

⁵⁴ DAZD, ŠB, kut. 36/I, sv. k, 68v-69r.

⁵⁵ DAZD, ŠB, kut. 29/III, sv. a, 60r.

⁵⁶ DAZD, ŠB, kut. 30/V, sv. c, 129r.

⁵⁷ DAZD, ŠB, kut. 30/VI, sv. a, 84r.

⁵⁸ OPKS, str. 104.

osim što u Radoju, sinu Radoja iz 1550. godine prepoznajem Radoja (Rada) Ratkovića iz prethodne rečenice. Moglo bi se pomisliti i na to da su Vuk i Mrkov pokojnoga Radoja iz 1534. godine istovjetni Vuku i Mirku, sinovima Radoja iz 1550. godine kao i to da katunar Holun iz 1555. godine ima neke veze s Petrom Holujom iz 1539. godine. No, zašto onda u osmanskome defteru iz 1550. godine nema antroponima Holun (Holuja) kao ni Morlaka koji se zovu Petar, Cvitko i Piroško?

Dobričić

U srednjemu su vijeku na području šibenskoga distrikta postojala dva Dobričića, od kojih se jedan često bilježio kao Pusti Dobričić, a drugi, doduše tek u nekoliko potvrda, kao Puni ili Veliki Dobričić. Nalazili su se na prostoru od Konjevrata prema Koševiću, približno na mjestu današnjega Radonića.⁵⁹

Šibenski izvori bilježe nekoliko morlačkih stanovnika Dobričića u 16. stoljeću, s time da više ne razlikuju Pusti od Punoga Dobričića. Jedan je od njih Jure Vrančić, koji je 1557. godine iz osmanskoga sužanjstva otkupio Senjanina Ivana Brankovića, a taj mu je zauzvrat obećao da će otkupiti njegova sina Vladislava, koji je bio sužanj u Senju.⁶⁰ Ispravom učinjenom 1558. godine Anica, udovica Rade Radohnića iz Dobričića, dala je svoju unuku Katu za sluškinju Ivanu de Suapiju, zapovjedniku šibenskih pješaka.⁷ Iste je godine Vukman Radonjić *de Dobarcichi*, zajedno sa suprugom Marom, dao svoju kćer Jelu, staru jedanaest godina, za sluškinju Federiku Collomitu iz Manfredonije, stanovniku Šibenika.⁶¹

Među posjedima u OPKS-u navedene su kao jedna popisna jedinica mezre Mokri i Dobročić (str. 105). Pripadale su Petrovoj gori i na njima su živjela četiri Morlaka sa svojim obiteljima: Husejn, sin Vukčićev, Vukdrag, sin Radetov, Radoj, sin Vukšićev i Ivanko, sin Vukojev. Na drugome je pak mjestu u istome izvoru, u sklopu nahije Sinj, navedena mezra Cerova Kraljica, koja se nalazi u blizini Dobračića (str. 93). Zabilježena je i mezra Dolnji Dobručići, koja je prema starome defteru bila dodijeljena Sinju, ali je kasnije uočeno da ona zapravo pripada Petrovoj gori pa je tako u novome defteru i upisana (str. 418). U Doljnim Dobručićima popisano je šest obiteljskih starješina: Đorđe, sin Julkov, Petar, sin Nikolin, Radica, sin Grubalinov, Nikola, sin Vukojev, Vukić, sin Radovanov i Grgur, sin Nikolin. S obzirom na to da su i mezre

⁵⁹ Prema SCD-u Dobričići graniče s Koševićem i Paklenicom. Usporedi Zavorović, *Trattato sopra le cose di Sebenico*, VIII-IX i *Knjiga Statuta zakona i reformacija grada Šibenika* (priredio Z. Herkov). Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1982, 296-298, gdje se spominju Veliki i Pusti Dobričić.

⁶⁰ DAZD, ŠB, kut. 30/VI, sv. za god. 1557.-1558., 106r.

⁶¹ DAZD, ŠB, kut. 30/VII, sv. a, 35v.

Mokri i Dobročić također pripadale Sinju (!), a uzimajući u obzir činjenicu da je u 15. stoljeću na području šibenskoga distrikta postojalo naselje Mokro, pretpostavljam da se i Dobročić i Dobračić i Dolnji Dobručići iz OPKS-a odnose na šibenske Dobričice. Teško je, međutim, povezati desetoricu stanovnika mezri Mokri, Dobročić i Dolnji Dobručići s trojicom prije navedenih stanovnika Dobričića zabilježenih u šibenskim izvorima 1557. i 1558. godine. (Možda jedino Vukić, sin Radovanov = Vukman Radonjić?) No, jedan od trojice žitelja Cerove Kraljice - i to Rade, sin Radevnićev - mogao bi biti onaj Rade Radohnić čija žena Anica 1558. godine živi u Dobričiću. To je moguće pretpostaviti zbog toga što u blizini lokaliteta Mokro (nekadašnje naselje Mokro) danas postoji selo Danilo Kraljice! Iz toga pak slijedi da se pod Dobričićem u šibenskim ispravama iz 16. stoljeća podrazumijevalo područje osmanskih mezri Cerova Kraljica, Mokri i Dobročić, što bi moglo biti od velike pomoći za precizniju ubikaciju dvaju istoimenih srednjovjekovnih naselja.

S druge strane, nema sumnje u to da današnji Radonić svoje ime duguje morlačkome plemenu Radohnića, doseljenome na područje šibenske Zagore dvadesetih godina 16. stoljeća. (Vidi Tablicu 1.)

Pokrovnik

Godine 1546. Tome pokojnoga Nikole Kuščića (*Chuscich*), Morlak iz Pokrovnika, ugovara otkup svoje žene Luce i kćeri Jelene iz senjskoga sužanjstva. Spominje se tom prilikom i njegov sumještani Pere Ivančić.⁶² Još je jedan Kuščić iz Pokrovnika bio sužanj u Senju. Zvao se Jure, a u zarobljeništvu ga je 1557. godine držao Senjanin Martin Čepnja.⁶³ Osam godina kasnije ponovno se spominje Tome Kuščić, koji od jednoga Šibenčanina uzima na skrb kobilu i svinju za plaću od šesnaest libara godišnje.⁶⁴

U Pokrovniku 1550. godine stanuje sedam obitelji (OPKS, str. 77). Među njima su Toma, sin došlice i Đorđe, također sin došlice, koji su vjerojatno istovjetni Tomi i Juri Kuščićima iz šibenskih bilježničkih isprava.

Košević i Zvoničac

Kao što je prikazano u Tablici 1., Košević su zajedno sa Zvoničcem godine 1533. zakupili Morlaci iz katuna Mirilović. No, već su sljedeće godine šibenske vlasti utamničile njihova katunara Ivana Brajmilovića jer patronima sela nije dao ugovoreni dio

⁶² DAZD, ŠB, kut. 30/IV, sv. b, 114v.

⁶³ DAZD, ŠB, kut. 30/VI, sv. za god. 1557.-1558., 105v.

⁶⁴ DAZD, ŠB, kut. 30/VII, sv. d, 103r.

žita. Oslobođen je na temelju jamstva Šibenčanina Januca Gluščića, koji se, na zamolbu Brajmilovićevih suplemenika Matijaša Bajanovića i Ivana Vukašinovića, obvezao da će iz vlastite imovine podmiriti dužne honorancije (darove) i teratik (zemljarinu) ako to katunar ne učini.⁶⁵ Godine 1535. učinjen je novi ugovor između Brajmilovića (*Iohannes Branilouich cathunarius ville Chosseuichi districtus Sibenici*) i vlasnika sela koje su tom prilikom zastupali Dominik i Frane Simeonić. Tim se ugovorom katunar obvezao da će za teratik godišnje davati šesnaest velikih kvarti žita, to jest sedam kvarti prosa, šest kvarti ječma te po jednu i pol kvartu pšenice i sirka, dok će u ime honorancije davati deset svinjskih glava, deset kozlića na mesopust i deset janjaca na Uskrs.⁶⁶ Jedan od svjedoka koji je nazočio sastavljanju isprave bio je Bulat Radonić iz Koševića. Novi su uvjeti za zakup sela ugovoreni 1543. godine kada je teratik vraćen na šestinu žita (i dalje je ostala obveza njegova dovoza u Šibenik), a u ime honorancije svaka je kuća trebala davati svinjsku glavu na Božić (alternativno dvanaest aspri ili šest konjskih tereta ogrjevnoga drva), kozlića na mesopust te janje na Uskrs. Ugovor su u ime svih stanovnika Koševića sklopili Vukdrag Lugović, Radul Ivanović, Matas Bajanović, Milobrat Bajanović, Marko Haičić, Nikola Ivanović, Pere Pavković, Radoj Vukmanović, Radoslav Vladušić, Vukmir Lugović i Radić Vukmanović.⁶⁷ Nekoliko dana kasnije isti ti Morlaci pod istim uvjetima od Simeonića zakupljuju sela Pakošćane i Lukovik.⁶⁸

Godine 1544. katunar Ivan, Bude Radonjić, Marko Bajanović, Radić Marojević, Matijaš Bajanović i Vukdrag Lugović, Morlaci iz Koševića, daju u zalog dvojici Šibenčana jednu kobilu u ime duga od šest dukata za otkup izvjesnoga Radoja Kulerka (*Radog Culercho*) iz zarobljeništva.⁶⁹ Zabilježio sam još ove Morlake iz Koševića: Milje Vukićević iz plemena Mirilovića (*Miglie Vuchichieuich de genere illorum de Mirilouich*) (1542.),⁷⁰ Marko Buljičić (1555.),⁷¹ Marko Ivković i Mara Radivojević (1558.),⁷² Marina, kći pokojnoga Radića i njezin rođak Jakov rečeni Radoj, sin pokojnoga Vu-

⁶⁵ DAZD, ŠB, kut. 30/III, sv. d, 86r-v.

⁶⁶ DAZD, ŠB, kut. 29/II, sv. a, 355r.

⁶⁷ DAZD, ŠB, kut. 29/V, sv. a, 11r: *Ibique personaliter constituti infrascripti villici habitatores in villa Chosseuichi territorii Sibenicensis videlicet Vugdrag Lugouich, Radul Iuanouich, Mathas Bayanouich, Milobrat Bayanouich, Marcus Haicich, Nicolaus Iuanouich, Petrus Pajchouich, Radoye Vuchmanouich, Radoslaf Vladussich, Vuchmir Lugouich, Radic Uuchmanouich, omnes suprascripti in parte et in solidum nominibus ipsorum propriis ac aliorum villicorum comorantium in dicta villa (...).*

⁶⁸ DAZD, ŠB, kut. 29/V, sv. a, 21v-22r.

⁶⁹ DAZD, ŠB, kut. 30/IV, sv. a, 2v.

⁷⁰ DAZD, ŠB, kut. 38/I, sv. a, 54v.

⁷¹ DAZD, ŠB, kut. 30/VI, sv. a, 107v-108r.

⁷² DAZD, ŠB, kut. 30/VII, sv. a, 24v.

kmila, Radićeva brata (1559.).⁷³ Katunara Ivana Brajmilovića naslijedio je njegov sin Vukosav, koji 1558. godine podmiruje sve obveze iz prethodnih godina koje je imao prema Petru Mihetiću de Dragojeviću za zakup Zvoničca.⁷⁴

Košević je u OPKS-u činio cjelinu sa Zvoničcem (Zvoničani) i mezrom Lokve (Lukovnik?) te je u to doba bio najnapučenije naselje šibenske Zagore (trideset obitelji). Po Mirilovićima je kasnije dobio ime Mirlović Zagora.

Ljubostinići (Ljubostinje)

Ovo su selo najprije godine 1533., a potom i 1535. zakupili Morlaci Radohnići. (Vidi Tablicu 1.) U OPKS-u je navedeno kao mezra Ljubošina, koja s mezrom Premetno broji devet obitelji. Čak četvoricu zakupnika iz 1533. godine prepoznajem u OPKS-u (str. 81-82): Radoslav, sin Radohne = Radosav, Radojine; Ivan, sin Radohne = Ivan, sin Radojine; Pave Matijević = Pavle, sin Mateja te Vukdrag Vranić = Vukdrag, sin Vranca. Na drugome mjestu u OPKS-u stoji da je primićur toga sela, zimija Radosav, doveo dvojicu Morlaka na mezru Brštan, koja se nalazi u blizini. Prema tome, primićur Ljubostinja je Radoslav Radohnić, to jest Radoslav Radojine, kako je zapisano u OPKS-u. Poznat mi je još spomen Balije Babića *de Glubostina* iz 1563. godine.⁷⁵

Nevest

Sredinom 16. stoljeća Nevest je, uz Košević, najnapučenije naselje šibenske Zagore (OPKS, str. 81). U njemu godine 1528. stanuje Morlak Miloš Šilović.⁷⁶ Vrijedi spomenuti da jedan Miloš Šilović 1537. živi u Kladnjicama.⁷⁷ Izvjesni Miho Jurjević iz Imote godine 1529. boravi *in Iusfco*⁷⁸ *ultra Neuest*.⁷⁹ Morlak Radovac Hreljanović, stanovnik Nevesta, prodaje 1532. godine dva konja nekome trgovcu iz Bergama,⁸⁰ a njegov sumještanin Vukmir Radivojević, zajedno s Mihom Markovićem i Ivanom Tomićem, u Šibeniku 1537. godine kupuje vino.⁸¹ Dvojica Neveščana, Ivan Grubišić i

⁷³ DAZD, ŠB, kut. 36/I, sv. k, 73v.

⁷⁴ DAZD, ŠB, kut. 30/VII, sv. a, 140r.

⁷⁵ DAZD, ŠB, kut. 30/VII, sv. d, 11r.

⁷⁶ DAZD, AT, kut. 69, sv. 176v.

⁷⁷ Iste je godine u istome spisu zabilježen i Jure Radosalić od Šilovića iz sela Kladnjice (*Georgius Radosalich de Silouichi de villa Cladgnice*), (DAZD, AT, kut. 69, sv. 11, 675r), koji je 1550. godine zapisan kao Jurina, sin Radosava (OPKS, str. 75).

⁷⁸ Čitanje je nesigurno.

⁷⁹ DAZD, ŠB, kut. 31-32, sv. 32c, 109v-110r.

⁸⁰ DAZD, OŠ, kut. 10, sv. 20, sveščić f.

⁸¹ DAZD, ŠB, kut. 29/II, sv. b, 116v.

Marko Pribilović, otkupljeni su 1540. godine iz sužanjstva. (Pribilovića su u vrijeme Mletačko-osmanskoga rata 1537.-1540. zarobili uskoci Munjašići nastanjeni u Šibeniku.)⁸² U Nevestu godine 1559. živi Vukić Radanović.⁸³

Od glavara obitelji koji su u Nevestu popisani u OPKS-u, prvi je naveden Toma, sin Dragičev. To je isti onaj Toma, sin Dragića Radatovića iz Hercegovine, koji je 1533. godine zakupio Nevest od njegovih šibenskih gospodara. (Vidi Tablicu 1.)

Koprno

Malo je podataka o ovome naselju. U jednoj ispravi iz 1532. godine spominje se Tome Radoslavić, Morlak *de villa Choperno*.⁸⁴ U OPKS-u mezra Koprino broji šest kuća u kojima stanuju Stepan, sin Bogina, Juraj, sin Dražića, Luka, sin Antuna, Radosav, sin Stepana, Petar, sin Ivana i Vukdrag, sin Milobrada (str. 78).

Sitnica

Morlaci Radić Radnić, Lajko (*Lagchus*) Vladić i Jure Lucijić iz katuna Božidara, sina Jelovca Radohnića, zakupnika Sitnice (Vidi Tablicu 1.) obvezali su se u ožujku 1535. godine da će u roku od mjesec dana podmiriti sve zakupničke obveze.⁸⁵ Iz toga su sela Jure Vučković i Ivan Božidarević (1544.), Radoslav Radnić i Jure Lucijić (1549.), katunar Radoslav Radnić i njegova braća Vukašin i Rajko te Rajkova dva sina Vukić i Vukman (1555.).⁸⁶

Sitnica je u OPKS-u zavedena kao Stinica (str. 74), a da je riječ o istome naselju, lako se može zaključiti prema antroponimiji: spomenuti katunar Radoslav Radnić i njegova braća Vukašin i Rajko (1555.) u OPKS-u upisani su kao Radica, sin Radovana, Rajko, sin Radovana i Vukašin, sin Radovana. Sitnica se nalazila na području današnjih naselja Sitno Gornje i Sitno Donje, a prvi ju put pod imenom Sitno nalazim 1549. godine: *Georgio Lutiich subdito turcharum habitatori in Sitno*.⁸⁷ U SCD-u stoji *Sitnica alias Sitno*.

⁸² DAZD, ŠB, kut. 29/III, sv. a, 198v i kut. 36/I, sv. i, 29v.

⁸³ DAZD, ŠB, kut. 30/VII, sv. b, 28v.

⁸⁴ DAZD, OŠ, kut. 10, sv. 20, sveščić f.

⁸⁵ DAZD, ŠB, kut. 30/III, sv. d, 184r-v.

⁸⁶ Izvori su redom: DAZD, ŠB, kut. 36/II, sv. c, 17v-18r, sv. d, 39r-v, sv. j, 25r-v; kut. 29/V, sv. b, 189v; kut. 30/VI, sv. a, 33v i 107v-108r.

⁸⁷ DAZD, ŠB, kut. 29/V, sv. b, 189v.

Zaplanje

Osim ugovora o zakupu iz 1533. godine (Vidi Tablicu 1.) u spisima šibenske provenijencije pronašao sam još samo jedan podatak o Zaplanju u promatranome razdoblju. Riječ je o ugovoru iz 1545. godine kojim šibenski plemići Dominik Simeonić i Petar Mišić daju Jurju pokojnoga Vuka Vukovića tri ždrijeba zemlje u Zaplanju, a on ih je trebao obrađivati i davati patronima šestinu žita. Zakupnik se u ime svoga katuna (!) obvezao da će godišnje svaka obitelj po povratku s planinskih pašnjaka patronima dati jednoga kastrata, za Uskrs janje, za mesopust kozlića, za blagdan Sv. Križa sir, a za Božić svinjsku glavu.⁸⁸ To su bile tipične obveze bisesilnih stočara – zakupnika pašnjaka. Ostaje pitanje je li riječ o istome katunu koji je u Zaplanju boravio 1533. godine. U OPKS-u nije navedeno Zaplanje, ali jest Zablatje (str. 81). To napominjem zbog toga što se Zablatje spominje u topografskome kontekstu koji odgovara Zaplanju, a jedan od dvojice glavara obitelji koje su tamo nastanjene, Juraj, sin Vučkov, mogao bi biti prije spomenuti katunar Juraj pokojnoga Vuka Vukovića.

Mravnica i Bilići

Najraniji podatak o morlačkim doseljenicima u ovim naseljima potječe iz 1532. godine kada se spominje Pave Milašević, Morlak iz Mravnice (*Paul Milasseuich de Mravnica murlachus*).⁸⁹ U OPKS-u stoji da mezre Mravnice i Bilići pripadaju Petrovoj gori te da su ranije bile samo ispasišta, no nakon što je utvrđeno da se mogu obrađivati, dane su u posjed šestorici Morlaka. U CIP-u je navedeno da Mravnica i Bilići nisu naseljeni, ali Mravnicu, za razliku od zapuštenih Bilića, obrađuju mletački podanici, dok njezine pašnjake koriste Morlaci.

Podlužje, Vrsnica i Podi

U ovim su naseljima najkasnije od 1540. godine prisutni Morlaci Vojihnići. (Vidi Tablicu 1.) U Podlužju je 1541. godine zabilježen Ivan Vojihnić.⁹⁰ Godine 1543. Miho Vojihnić, katunar i Milko Radojević u ime svih pripadnika katuna Vojihnića izjavljuju da su dužni Petru Bogavčiću i Jeronimu Šižgoriću za zakup Vrsnice i pašnjaka sela Podi.⁹¹ Iste su godine ta dva sela dana u zakup Sladoju Vukoviću i Luki Matijeviću od Vojihnića, no 1553. godine vlasnici ponovno imaju problema s naplatom zakupni-

⁸⁸ DAZD, ŠB, kut. 30/IV, sv. a, 158v.

⁸⁹ DAZD, OŠ, kut. 10, sv. 20, sveščić f.

⁹⁰ DAZD, ŠB, kut. 29/IV, sv. a, 203v.

⁹¹ DAZD, ŠB, kut. 38/I, sv. a, 67v-68r.

ne.⁹² Neke oranice u Vrsnici u to su vrijeme obrađivali žitelji otoka Krapnja.⁹³

Podlužje, Podi (Podine) i Vrsnica (Vršnica) u OPKS-u su upisani kao mezre u sklopu džemata Mihovila, sina Radoja Vojihnića (str. 77-78). U Podlužju su tada živjele četiri obitelji, u Podima pet, a u Vrsnici samo dvije.

Podboraja

Već sam spomenuo da je 1529. godine u izvorima zabilježen Morlak Milovac Vukotić *de Podboray*, koji je tom prilikom dao punomoć jednoj osobi da od Matka Vukovića Brečkovića iz Bola (*de Bol*) otkupi stoku koju mu je bio prodao.⁹⁴ U OPKS-u Podboraja je jedna od mezri u posjedu Petra, sina Dragićeva, primičura Ljubitovice (str. 104). U SIC-u je zapisano da je Podboraja na području Primoštena i da zemlje na njezinu području obrađuju Krapljani, ali uz česta ometanja Morlaka.

Kruševo

Vukoslav Carapotić (*Çarapotich*) iz Kruševa, osmanski podanik, izjavio je 1554. godine da je njegov brat Jure dužan Ivanu Bisigi šesnaest srebrnih moceniga.⁹⁵ Nije jasno je li riječ o Kruševu kod Primoštena ili Kruševu kod Obrovca. Iste je godine, naime, zabilježeno da Mate, sin pokojnoga Pere Milkovića iz obrovačkoga Kruševa, duguje šibenskome mesaru Ivanu Prahuljiću šezdeset moceniga.⁹⁶

Primoštensko je Kruševo u OPKS-u upisano kao mezra s dvije kuće u kojima stanuju Ivaniš, sin Vukosavov i Martin, sin Stepanov (str. 78). Možda je Vukosav, Ivanišev otac, istovjetan Vukoslavu Carapotiću.

Slivno

Među selima koje navodi SCD nema Slivna pa valja pretpostaviti da pitanje šibenske jurisdikcije nad njim nije bilo sporno. Kada je dio Slivna 1533. godine, zajedno s Ljubostinjem, dan u zakup Morlacima, izričito je bilo naznačeno da su predmet zakupa samo one zemlje na području Slivna koje u tome trenutku nisu obrađivali mletački podanici. (Vidi Tablicu 1.) Pašnjaci Slivna iznajmljeni su 1542. godine Morlaku Jurju

⁹² DAZD, ŠB, kut. 36/III, knj. 7, 47v-48r.

⁹³ DAZD, ŠB, kut. 36/III, knj. 8, 2r.

⁹⁴ DAZD, AT, kut. 69, sv. 8, 224r.

⁹⁵ DAZD, ŠB, kut. 30/V, sv. c, 102r.

⁹⁶ DAZD, ŠB, kut. 36/III, knj. 8, 32r.

Čavloglavu, uz uvjet da ih ne privodi kulturi.⁹⁷ Jedan njegov suplemenik stanuje godine 1558. u Slivnu: *Ioannes ut dixit Zauloglauouich de Sliuno*.⁹⁸ Godine 1550. u tome selu živi šest obitelji (OPKS, str. 81).

Sedramić

Ovo je selo u OPKS-u navedeno pod imenom Sedračić, a opisano je kao ispasište iza Petrove gore, u sklopu džemata primićura Blaža, sina Matkova. Brojalo je tada šest kuća (str. 83). Pronašao sam još jedan podatak iz 1560. godine: *Georgius Charucich de villa Sedramichi de monte Petrouo*.⁹⁹ Zanimljivo je da ga SCD ne spominje iako je u 15. stoljeću pripadao šibenskome distriktu.¹⁰⁰

Katuni – podrijetlo, rasprostranjenost i ustaljenost

Premda se i do sada znalo da je velik dio Morlaka koje su osmanske vlasti naselile na pogranični prostor šibenske Zagore bio hercegovačkoga podrijetla, tek je sada, na temelju podataka iz šibenskih bilježničkih ugovora (Vidi Tablicu 1.), moguće preciznije utvrditi njihovo prostorno ishodište i smjerove migracija. Za katunare koji su 1533. godine zakupili sela Zaplanje, Sitnicu i Nevest izričito je navedeno da su iz Hercegovine, dok se za Morlake drugih sela to može zaključiti ili pak pretpostaviti na temelju njihove antroponimije i plemenske pripadnosti (Mirilovići, Vojihnići). Isto se tako može ustvrditi da je veći dio tih Morlaka i njihovih potomaka ostao u zaposjednutim selima barem do početka Ciparskoga rata, a daljnja će istraživanja morati pokazati kada je i je li uopće taj kontinuitet prekinut.

U šibenskome su zaleđu dominirala tri morlačka plemena odnosno katuna: Mirilovići, Radohnići i Vojihnići. Svaki je od tih katuna zauzimaio više susjednih ili pak prostorno odvojenih naselja. Općenito su demografski snažniji katuni imali tendenciju teritorijalnoga širenja. (Pojedine se obitelji fizički odvajaju od matice i zakupljuju neobrađene ili zapuštene predjele ostajući i dalje članovima katuna odnosno pripadnicima džemata.) U izvorima se provenijencija Morlaka često određuje po imenu katuna to jest katunara, dok se prostorna oznaka pripadnosti izostavlja. Zbog toga je teško odrediti gdje je živio Dragoj Radivojević iz Mirilovića, koji se 1553. godine

⁹⁷ DAZD, ŠB, kut. 38/I, sv. a, 20v-21r.

⁹⁸ DAZD, ŠB, kut. 36/IV, sv. j, 124v.

⁹⁹ DAZD, ŠB, kut. 30/VII, sv. b, 147v.

¹⁰⁰ Vidi bilješku 47.

spominje u jednoj šibenskoj ispravi.¹⁰¹ To je, dakako, samo jedan izdvojen primjer.

Mirilovići

U jednome se trogirskom spisu iz 1525. godine spominje Dragoje Mirilović, kojemu je izvjesni Nikola iz Poljica bio dužnik pa su tom prilikom za Nikolu jamčili Pavko Ivanović, Cvitko Uzijević (*Vzieuich*) i Petar Žužulović (*Zuzulouich*), Morlaci iz sela čije ime nisam uspio pročitati.¹⁰² Za Dragoja se ne navodi da je Morlak iako čitav kontekst na to upućuje. No, više me zbunjuje zapis o Vukoslavu Radoslavčiću, katunaru Mirilovića (*cathunario de Mirilouichi*), iz 1553. godine.¹⁰³ Možda je to isti onaj Vukoslav Radoslavić, katunar iz Petrova Polja, koji je 1539. godine od Šibenčanina Ivana Klobučara potraživao nekoliko komada tkanine.¹⁰⁴ Problem je u tomu što je 1558. godine katunar Koševića, najstarijega poznatog sjedišta Mirilovića na prostoru Zagore (današnja Mirlović Zagora), bio Vukoslav pokojnoga Ivana Brajmilovića. Uz to, Košević je pripadao Petrovoj Gori, a ne Petrovu Polju. Riječ je, dakle, o dva različita Vukosava, to jest dva različita katunara. Jedan je od njih sa svojim katunom prebivao u Koševiću, a drugi negdje u Petrovu Polju. Je li taj drugi – Vukoslav Radoslavčić – istovjetan Vukosavu, sinu Radosava, koji je zabilježen u popisu žitelja sela Preković u Petrovu Polju 1550. godine (OPKS, str. 84)? Mislim da jest. Kao prvo, taj je Vukosav zabilježen na početku popisa, što je dovoljna indicija za pretpostavku da je riječ o morlačkome starješini Prekovića. Kao drugo, Preković je u defteru iz 1528. godine zapisan kao Prečević, što je po svoj prilici iskrivljeno ime srednjovjekovnoga naselja Brečević,¹⁰⁵ a 1537. godine u izvorima nalazim Tvrtka Mirilovića *de villa Breceuichi!*¹⁰⁶ I kao treće, Brečević se okvirno ubicira na područje koje danas zauzimaju naselja Ružić, Gradac, Umljanović, Baljci, Mirlović Polje, Kljake i Čavoglave,¹⁰⁷ a upravo spomen Tvrtka Mirilovića *de villa Breceuichi* upućuje na precizniju ubikaciju naselja u -Mirlović Polje. Prema tomu, može se pretpostaviti da su Mirilovići iz Hercegovine najprije doselili u Brečević u Petrovu Polju, a onda se jedan njihov dio smjestio u Ko-

¹⁰¹ DAZD, ŠB, kut. 29/V, sv. d, 59v.

¹⁰² DAZD, AT, kut. 69, sv. 8, 4v. Ime sela nesigurno čitam kao *Lumina*, a najnerazgovjetnije je njegovo prvo slovo.

¹⁰³ DAZD, ŠB, kut. 29/V, sv. d, 119v-120r.

¹⁰⁴ DAZD, ŠB, kut. 29/III, sv. a, 61r.

¹⁰⁵ Stjepan Gunjača, „Ubikacija srednjovjekovnog kastruma Brečevo“, *Rad JAZU* 311 (1957): 219–238; Neven Isailović, Aleksandar Jakovljević, „Srednjovjekovno Brečevo“, 31–58.

¹⁰⁶ DAZD, AT, kut. 69, sv. 11, 670v.

¹⁰⁷ Isailović, Jakovljević, „Srednjovjekovno Brečevo“, 53.

ševiću u šibenskoj Zagori.¹⁰⁸ U tome se kontekstu onda može tumačiti činjenica da je 1528. godine u Brečeviću bilo popisano 29 obitelji, a 1550. samo petnaest. Međutim, antroponimiju Brečevića 1528. i Koševića 1550. godine teško je povezati. Moglo bi se samo nagađati da je Radosav, sin Vladkov, sina Kaničićeva (Brečević 1528.) istovjetan Radosavu, sinu Vladoša (Košević 1550.), a Milko, sin Ivanov (Brečević 1528.) Miliši, sinu Ivana (Košević 1550.) ili da se potvrde o Nikoli, sinu Ivana Vukimirova (Brečević 1528.) i Nikoli Ivanoviću (Košević 1546.) odnose na istu osobu. No, nije mi uspelo u antroponimiji Brečevića (1528.) prepoznati Ivana Vranilovića (Brajmilovića) i Bulu Radonjića, katonare Mirilovića, koji su 1533. uzeli u zakup susjedna sela Košević i Zvonićac. (Vidi Tablicu 1.)

Radohnići

Po plemenu Radohnića, kako sam već istaknuo, dobio je ime današnji Radonić kod Mirlović Zagore. No, Radohnići su u šibenskoj Zagori zabilježeni i na području Ljubostinja i Slivna. (Vidi Tablicu 1.) S obzirom na to da se prezime Radohnić u izvorima bilježi i kao Radonić odnosno Radonjić, a ime Radohna kao Radoj, Radonja, Radojina i slično te da je to ime, kao i sva imena s osnovom Rad-, vrlo često u morlačkoj antroponimiji, nije lako prepoznati u kojim je slučajevima Radohnić (Radonjić) plemensko ime (prezime), a u kojima patronim. To vrijedi i u slučaju Božidara, sina Jelovca Radonjića iz Mostara, koji je 1533. godine uzeo u zakup Sitnicu (Vidi Tablicu 1.) S obzirom na to, nije nevažno napomenuti da se Sitnica (današnje Sitno) nalazi u blizini Ljubostinja i Slivna. Čini se da Radohnićima pripada i porodica Čavloglava, koja je dala ime današnjim Čavoglavama kod Mirlović Polja. Već je bilo riječi o Morlaku Jurju Čavloglavu, koji je 1542. godine zakupio pašnjake Slivna, kao i o Ivanu Čavloglavoviću, koji je u tome selu živio 1558. godine. Za poznavanje njihova plemenskoga ishodišta vrlo je važna isprava iz 1559. godine kojom su Pavao Matije-

¹⁰⁸ Treba pritom u obzir uzeti mogućnost da su Mirilovići u to vrijeme bili prisutni i u drugim selima u blizini Brečevića kao i to da osmanski porezni popis iz 1528. godine po svojoj prilici ne odražava pravo topografsko i demografsko stanje u dalmatinskoj osmanskoj krajini. Moguće je da su pripadnici nekih katuna popisani zajedno u okviru jedne, „matične“, teritorijalne (administrativne) jedinice iako su naseljavali i koristili mnogo veći prostor od onoga koji je u popisu imenovan. Ubikaciju Brečevića u Mirlović Polje ponešto ometa Gunjačino sasvim logično povezivanje njegovih imena s današnjim Bračevićem, koji se nalazi nešto jugoistočnije, a sve je dodatno zakomplicirao jedan dokument s kraja 15. stoljeća u kojemu se navode Brečević i Brečevo kao dva zasebna naselja. (Vidi prethodne tri bilješke.) Arhivskim izvorima o Brečevu dodajem još dva zapisa. U starijem iz 1448. godine spominje se Jure Bogdanić *de villa Breceuo districtus Petrouo poglie Croatie*, a u mlađemu, datiranome 1518. godine, zabilježen je Tome Pavlović *de Breceuaç districtus Sibenici (!)*, (DAZD, ŠB, kut. 11/IV, sv. a, 238r i kut. 29/I, sv. b, 36r).

vić i Vukosav Radojević iz porodice Čavloglavovića (*Paulus Matieulich et Vucossauus Radoeulich morolachi ut dixerunt dicte domus et familie Zauloglauouich*) priznali da su učinili štetu na posjedima Šibenčana u Gornjem Polju.¹⁰⁹ Spomenuti je Pavao Matije-
vić bio jedan od Radohnića koji su 1533. godine zakupili selo Ljubostiniće (Ljubosti-
nje) (*Paulo Mathieulich de Radosnichi*).¹¹⁰ To je očiti pokazatelj da Čavloglavi potječu
od Radohnića. Zanimljivo je da su Radohnići susjedi Mirilovićima i u Zagori (Rado-
nić i Mirlović Zagora) i u Petrovu Polju (Čavoglave i Mirlović Polje). Imaju li možda
Radohnići i Mirilovići zajedničke pretke?

Vojihnići

Za Vojihniće (Vojniće) je poznato da su došli iz Hercegovine.¹¹¹ Na šibenskome su po-
dručju sredinom 16. stoljeća naseljavali mezre Podlužje, Podine, Vrsnicu i Mravnice.
Margarita, kći pokojnoga Ivana Vojihnića, osmanskoga podanika, bila je u to vrijeme
dojilja u obitelji Ivana Simeonića u Šibeniku.¹¹² Grgo Radovčić iz katuna Vojihnića (*de
cathona Voisnich*) bio je 1559. godine utamničen na zahtjev šibenskoga plemića Ivana
Ljubića zbog štete koju je njegova stoka učinila na Ljubićevo posjedu.¹¹³ Vujica, rečeni
Jure, Morlak iz Vojihnića (*Vugiza aliter Georgius murlacus de Uoghnich*), ugovorio
je 1566. godine jednogodišnju službu kod Petra de Draganisa u Šibeniku.¹¹⁴ Važno je
primijetiti da je on identificiran s dvostrukim imenom, jednim narodnim (Vujica) i
jednim kršćanskim (Jure), što je u to doba kod Morlaka vrlo rijetka pojava, barem u
zapisanoj antroponimiji. Još je važnija činjenica - u kontekstu jedne isprave iz 1550.
godine o kojoj ću u sljedećim rečenicama nešto više reći - da su Vojihnići obitavali
na području koje je u crkvenome pogledu bilo pod jurisdikcijom župnika Grebaštice
(srednjovjekovnoga Grebca), čije se stanovništvo pred osmanskim provalama sklo-
nilo na otok Krapanj. Spomenute je godine, naime, izbio spor između šibenskoga ka-
nonika Ivana Kovačića kao župnika Grebaštice i Grgura Tavilića, gvardijana franje-
vačkoga samostana na Krapnju, oko dušobrižništva i podjeljivanja sakramenata Mor-
lacima koji su boravili na grebaštickome teritoriju.¹¹⁵ Dogovoreno je tom prilikom
da franjevci mogu slobodno vršiti pastvu među Morlacima, s obvezom da župniku

¹⁰⁹ DAZD, ŠB, kut. 36/I, vol. quartus, 109r.

¹¹⁰ DAZD, ŠB, kut. 30/III, sv. c, 11r.

¹¹¹ Kornelija Jurin Starčević, *Osmanski krajiški prostor: rat i društvo u jadransko-dinarskom zaleđu u 16. i 17. stoljeću*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., 177-178.

¹¹² DAZD, ŠB, kut. 36/III, knj. 7, 40r-v.

¹¹³ DAZD, ŠB, kut. 30/VII, sv. b, 31v.

¹¹⁴ DAZD, ŠB, kut. 30/VII, sv. c, 209r.

¹¹⁵ DAZD, ŠB, kut. 38/II, sv. a, 181v-182v.

Grebaštice daju trećinu elemozine koju od njih prikupe. Vojihničima su, dakle, kao katoličkim Morlacima, sakramente udjeljivali krapljanski franjevci. Zanimljivo je u vezi s tim usporediti njihovu antroponimiju s antroponimijom nekih drugih vlaških, vjerojatno pravoslavnih, zajednica. Antroponimni inventar Vojihnića, koji su 1550. godine naseljavali mezre Podlužje, Podine, Vrsnicu, Kruševo, Mravnice i Ivićac Šipovina, broji ukupno 33 imena, od kojih su 22 kršćanska, po svecima (Pavel, Stepan, Petar, Jakov, Juraj, Ivan/Ivaniš, Nikola, Luka, Grgur i Martin), a jedanaest je narodnih (pet s osnovom Rad-, jedno s osnovom Vuk- te još Grubiša, Dragić, Borko, Milosav i Plavčić). S druge strane, antroponimija Mirilovića, koji su živjeli u Koševiću (Uzimam u obzir samo imena glavara obitelji.), daje obrnutu sliku: dvadeset narodnih, od kojih je sedam s osnovom Rad- i šest s osnovom Vuk- te deset svetačkih, od kojih su čak četiri Ivana. To navodim samo kao ilustraciju, no bilo bi zanimljivo detaljnije proučiti morlačku antroponimiju toga vremena, ne samo zbog toga što se na taj način može pretpostaviti vjersko opredjeljenje pojedinih katuna, nego i zbog toga što se osmanski i mletački izvori u tome pogledu bitno razlikuju.

Vratkovići i Ružići

U literaturi se i za katun Vratkovića, čija su primarna staništa bila u zapadnoj Hercegovini, veli da je imao važnu ulogu na području šibensko-trogirskoga zaleđa.¹¹⁶ No, precizniju bi im lokaciju zapravo trebalo tražiti u trogirskoj Zagori nadomak šibenskih granica u Bosiljini jer ih bilježe uglavnom trogirski izvori, a jedan spis iz 17. stoljeća određuje im smještaj negdje između Murvice (Bosiljina) i Labina.¹¹⁷ Nalazim ih prvi put 1531. godine kada se Petar, Andrija i Jakov Vratković žale trogirskim vlastima kako su ih bez ikakva povoda napali vojnici smješteni uz trogirska kopnena vrata.¹¹⁸ Cvita iz katuna Vratkovića (*Ciuita de catuno Vratshouich*), žena Mate Milatovića, dala je 1549. godine jednome Šibenčaninu četrdeset dukata da otkupi njezina muža koji se nalazio u sužanjstvu kod Senjanina Ivana Ratkovića.¹¹⁹

Na šibenskome se području spominje i katun Ružić i to 1540. godine kada je Ivan Jurjević, sin Stane *de Cathona Ruxich territorii Sibenicensis* ugovorio trogodišnju službu kod ser Francesca de Todeschija iz Gvasta.¹²⁰ Nisam uspio dokučiti gdje je točno taj katun onda boravio. (Teško da je riječ o današnjemu Ružiću jer to područje

¹¹⁶ Jurin Starčević, *Osmanski krajiški prostor*, 178.

¹¹⁷ Kužić, *Povijest Dalmatinske zagore*, 7.

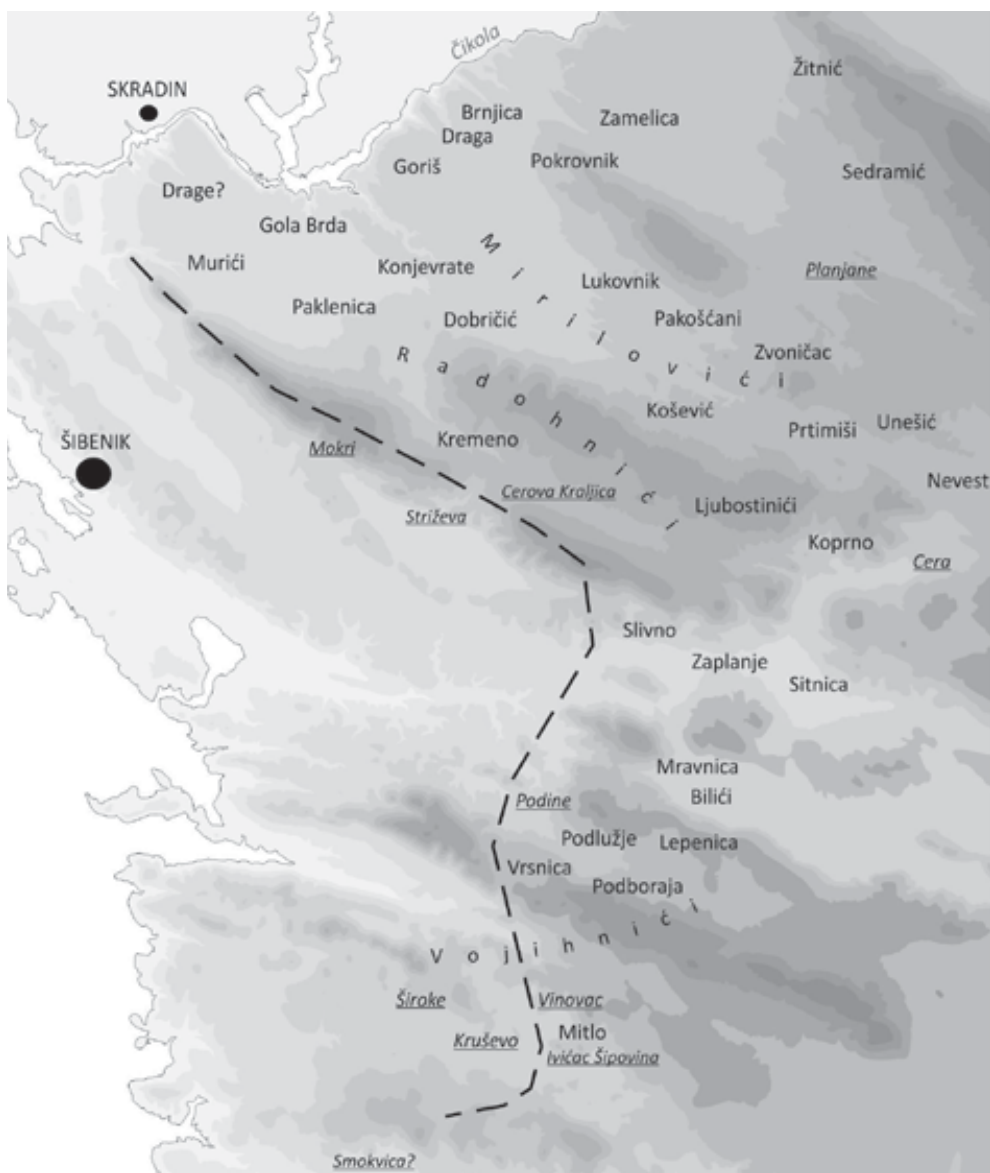
¹¹⁸ DAZD, AT, kut. 6, poz. 37.

¹¹⁹ DAZD, ŠB, kut. 36/II, sv. j, 16v.

¹²⁰ DAZD, ŠB, kut. 29/III, sv. a, 173r.

nije pripadalo šibenskome distriktu.) Godine 1553. spominje se Jure Heračić, katu-
nar Ružića (*Georgius Cheracich chatunarius de Russich*).¹²¹

Karta 1. Naselja šibenske Zagore u 16. stoljeću / Settlements of the Šibenik' Hinter-
land in 16th century

Legenda: uspravnim su slovima napisana imena 33 sela koja su Šibenčani potraživali od Osmanlija. Kurzivom su napisana imena šibenskih posjeda koji nisu navedeni među spornim selima, ali su zabilježeni u poreznom popisu Kliškoga sandžaka iz 1550. godine. Razmaknutim slovima napisana su imena morlačkih katuna.

¹²¹ DAZD, ŠB, kut. 36/III, knj. 6, 42v-43r.

IZVORI

Objavljeni:

Knjiga Statuta zakona i reformacija grada Šibenika (priređio Z. Herkov). Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1982

Šime LJUBIĆ, *Commissiones et Relationes Venetae*. Tomus II: Annorum 1525-1553, u: *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium*, vol. 8. Zagreb: JAZU, 1877

Šime LJUBIĆ, *Commissiones et Relationes Venetae*. Tomus III: Annorum 1553-1571, u: *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium*, vol. 11. Zagreb: JAZU, 1880

Neobjavljeni:

Znanstvena knjižnica Zadar (ZKZ)

Rukopis 7527 Ms. 30/II: Gregorio Stratico, *Varie regolazioni di Confini in Dalmazia e Albania tra il Gran Signore e li Veneziani dal 1516 al 1636*.

Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (AHAZU)

Rukopis II a 54: *Sibenico de ville e territorii contenute nelli privilegi delli re e bani di Ungaria*.

Rukopis VIII – 267: Dominik Zavorović, *Trattato sopra le cose di Sebenico Ex Galvani-Gogala*.

Rukopis II b 53: *Informatione Data al Cl.mo Ms Zuan Battista Calbo. Deputato sop.^a Li confini de Dalmat.^a sop.^a le XXXIII ville, contenti o se et ut ibi 1569*.

Državni arhiv u Zadru (DAZD)

Arhiv Trogira (AT)

Općina Šibenik (OŠ)

Šibenski bilježnici (ŠB)

LITERATURA

- BUZOV Snježana, „Vlasi Istrije na području sjeverne Dalmacije u popisnim defterima 16. stoljeća“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 40 (1991): 243-257.
- BUZOV Snježana, „Vlaška sela, pašnjaci i čifluci: krajolik osmanlijskog prigraničja u šesnaestom i sedamnaestom stoljeću“ u: *Triplex Confinium (1500-1800): ekohistorija*. Split / Zagreb: Književni krug Split, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Biblioteka Knjiga Mediterana, 2003, 227-242.
- DUJMOVIĆ Frane, „Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. godine“ u: *Šibenik - spomen zbornik o 900. obljetnici*. Šibenik; Muzej grada Šibenika, 1976: 75-119.
- GRUBIŠIĆ Slavo, *Šibenik kroz stoljeća*. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1974.
- GUNJAČA Stjepan, „Ubikacija srednjovjekovnog kastruma Brečevo“, *Rad JAZU* 311 (1957): 219-238.
- GUNJAČA Stjepan, *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji. Knjiga IV*. Zagreb: Školska knjiga, 1978.
- HRABAK Bogumil, „Vlaška i uskočka kretanja u severnoj Dalmaciji XVI. stoleća“ u: *Benkovački kraj kroz vjekove*, sv. 2. Benkovac, 1988, 107-258.
- HRABAK Bogumil, „Naseljavanje hercegovačkih i bosanskih Vlaha u Dalmatinsku zagoru u XIV, XV i XVI veku“, u: *Migracije i Bosna i Hercegovina*. Sarajevo: Institut za istoriju, Institut za proučavanje nacionalnih odnosa, 1990, 67-87.
- HUSIĆ Aladin, „Demografske prilike u srednjodalmatinskom zaleđu početkom 16. stoljeća“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 55 (2006): 227-242.
- ISAILOVIĆ Neven i JAKOVLJEVIĆ Aleksandar, „Srednjovjekovno Brečevo i Polje Kanjane – još jedan pokušaj ubikacije“, *Povijesni prilozi* 43 (2012): 31-58.
- JURIN STARČEVIĆ Kornelija, „Demografska kretanja u selima srednjodalmatinskog zaleđa u 16. i početkom 17. stoljeća“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 54 (2005): 139-167.
- JURIN STARČEVIĆ Kornelija, *Osmanski krajiški prostor: rat i društvo u jadransko-dinarskom zaleđu u 16. i 17. stoljeću*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012.
- KOLANOVIĆ Josip, *Šibenik u kasnome srednjem vijeku*. Zagreb: Školska knjiga, 1995.
- KUŽIĆ Krešimir, *Povijest Dalmatinske zagore*. Split: Književni krug, 1997.
- KUŽIĆ Krešimir, „Povijest župa Konjevrate i Mirlović Zagora u razdoblju 1463.-1718.“ u: *Konjevrate i Mirlović Zagora – župe Šibenske biskupije*, Zbornik radova

- znanstvenog skupa Sela šibenskog zaleđa župa Konjevrate i Mirlović Zagora u prošlosti, Muzej grada Šibenika, 14.-16. studenoga 2002. (prir.: A. Gulin). Zagreb: HAZU, Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti, 2005, 167-181.
- LUCA Cristian, „The Vlachs/Morlaks in the Hinterlands of Traù (Trogir) and Sebenico (Šibenik). Towns of the Venetian Dalmatia, during the 16th century“, in: Vale-riu Širbu, Cristian Luca (eds.), *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Professoris Ionel Căndea*, Braila, 2009, 311-322.
- MIRDITA Zef, *Vlasi u historiografiji*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2004.
- NOVAK Grga, „Morlaci (Vlasi) gledani s mletačke strane“, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 45 (1971): 579-603.
- NOVAK Grga, „Šibenik u razdoblju mletačke vladavine 1412.-1797. godine“ u: *Šibenik - spomen zbornik o 900. obljetnici*. Šibenik: Muzej grada Šibenika, 1976, 134-273.
- PERIĆ Jelka, „Šibenik u mletačko-turskim ratovima“, *Magazin sjeverne Dalmacije* 2 (1935): 58-70.
- RAČKI Franjo, „Izvodi za jugoslavensku poviest iz dnevnika Marina ml. Sanuda za g. 1526-1533.“, *Starine* 16 (1884): 130-208.
- STOŠIĆ Krsto, *Povijest Šibenika*, rukopis u Muzeju grada Šibenika.
- STOŠIĆ Krsto, *Sela šibenskog kotara*. Šibenik, 1941
- ŠARIĆ Marko, *Vlasi na tromedi: suživot u sukobima u graničnim društvima i kultu-rama Morlakije (16.-17. st.)*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010.
- Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine* (obradili: Fehim Dž. Spaho i Ahmed Aličić; priredila: Behija Zlatar). Sarajevo: Orijentalni institut, 2007.
- TRALJIĆ Seid M., „Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI. i XVII. stoljeću“, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 20 (1973): 447-458.
- TRALJIĆ Seid M., „Husrevbegov boravak i rad u Dalmaciji“, *Anali Gazi Husrev-be-gove biblioteke u Sarajevu* V-VI (1978): 7-21.
- VRANDEČIĆ Josip, „Had an Ottoman Combatant any Chance to Win the Love of the Daughter of the Rector of the Dalmatian Town Zadar? (Islam in Ottoman Dalmatia in the 16th and 17th century and its coexistence with the Christian world of neighboring Venetian Dalmatia)“, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 34 (1994-1995): 163-184.

Morlak Colonization in the Abandoned Villages of Šibenik's Hinterland during the 16th Century

Kristijan Juran
Department of History
University of Zadar
Ruđera Boškovića 5
23000 Zadar
Croatia
E-mail: kjuran@unizd.hr

Summary

In the second half of the 15th century, Šibenik's hinterland was affected by strong and almost continuous emigration due to the Ottoman incursions. During the Venetian-Ottoman War (1499-1502), even the last inhabitants, subjects of the Venetian Republic, abandoned their villages in the area of Šibenska Zagora. Soon after the Ottomans conquered Knin, Drniš, and Skradin in 1522, thus becoming the immediate neighbours of Šibenik, the two opposed sides started to negotiate, which in 1525 brought about the stabilization of political contacts and the establishment of trading relations in the borderline area of Skradin and Šibenik. However, the Ottoman authorities began assigning the abandoned land in the hinterland to their meritorious military personnel, who in turn invited the Morlaks from the continental Ottoman provinces, mostly Herzegovina, to colonize them. As early as 1525, the Venetian emissary in Istanbul complained that the Ottoman subjects had illegally occupied the village of Konjevrate in the Šibenik district, and in 1527 the High Porte received a new complaint claiming that the Ottoman Morlaks were using pastures belonging to Trogir and Šibenik without authorization, and that some of them had even settled down there. The Porte ordered Husref, the Bosnian sanjakkbey, to investigate the matter. In 1531, together with the kadi of Skradin, he negotiated with some Venetian diplomats, who showed him old Hungarian documents about the medieval borders of the Trogir and Šibenik districts. As he reported to the Sultan about the matter, in 1533 a directive came from Istanbul that the occupied territories should be returned to the people of Trogir and Šibenik, while the Morlaks should be transferred to other places within the Ottoman Empire. Having heard that, the Morlaks hurried to Šibenik, where they

signed contracts with the landowners concerning the lease of villages where they had been hitherto living illegally. The issue of ownership over the hinterland villages belonging to Šibenik and Trogir again became a point of dispute between the Venetians and the Ottomans after the War of the Holy League (1537-1540) as the Morlaks were no longer giving the agreed part of income from grains and cattle to the landholders of Šibenik. The tax list of the Klis sanjak from 1550 mentions the disputed villages belonging to Šibenik simply as Ottoman possessions. On several occasions (in 1549, 1551, and 1553), the Venetian emissaries in Istanbul received a written confirmation from the Porte that the 33 villages under dispute belonged to the Šibenik district, but these decisions were never implemented. The issue was finally solved through the peace treaty signed immediately after the Cyprus War (1570-1573), when the entire territory of Zagora also *de iure* became part of the Ottoman Empire.

Three Herzegovinian clans or *katuns* prevailed among the Morlaks settled in Šibenska Zagora during the 1520s and 1530s: the Mirilovići, the Radohnići, and the Vojihnići. The central settlement of the Mirilović clan was the village of Košević, which was with time renamed to bear their name – Mirlović Zagora. By the same token, the village of Dobričić was renamed after the Radohnić clan into the present-day Radonić.

Keywords: Morlaks, Šibenik, Šibenska Zagora, 16th century